

Szín

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET LAPJA

5/1

TARTALOM

Editorial 1

In memoriam Stuíber Zsuzsa 1

Közművelődési jelenségek és jelentések

Lipp Márta: Az ÁMK 2

Arcképek

Beszprémi Katalin 7

Kerekes László 9

Kárpát-medencei kulturális műhelyek

Csángó sorskérdések V. „A gúnyánkról isz teccődik, magyarok vagyunk...” 12

Prímások találkozója, Csíkszereda, 1999. december 4-5. 12

A IV. Vicei Fesztivál 13

A kisebbségben élő magyarság kulturális eseményeiről: *Romhányi András*.

Természet – tudomány – ember

A szellemi környezet szennyesei – Beszélgetés Gazda Istvánnal 14

Szabó Attila: A Föld az emberrel és nélküle 16

Varga Adrienne: A nemzeti parkokról – tárgyilagosan 18

Pordány Sarolta: Közművelődési intézmények ünnepeltek Szolnokon, Budapesten és Berlinben 19

Könyvkritika – Könyvajánlás

Horváth Attila: Turizmus a kultúrában – kultúra a turizmusban

Hargitai Mária könyvkritikája 21

Dr. Pap István könyvajánlása 22

Hargitai Mária válogatása a Magyar Művelődési Intézet szakkönyvtárának új könyveiből 23

Felhívás

A SZÍN a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával jelenik meg
SZÍN 5/1 – 2000. február

SZÍN – országos közművelődési folyóirat. Megjelenik kéthavonta. A Magyar Művelődési Intézet lapja.
Szerkesztő bizottság: Bóka Mária (Székesfehérvár), Gyulai Lajos (Miskolc), Jagasics Béla (Zalaegerszeg),
Kary József (Eger), Romhányi András (Magyar Művelődési Intézet), Szabados Péter (Kaposvár)

Főszerkesztő: MÁTYUS ALIZ

Kiadja a Magyar Művelődési Intézet. Felelős kiadó: FÖLDIÁK ANDRÁS

A szerkesztőség címe: 1011 Budapest, Corvin tér 8.

Postacím: 1251 Budapest, Pf. 101. Tel.: 201-5053; Fax: 201-5764

Megrendelhető a szerkesztőség címén.

Évi hat szám ára áfával: 607 Ft + postaköltség

Borítóterv: Szűts Eszter

E számunkat Stuíber Zsuzsa grafikusművész rajzaival illusztráltuk.

ISSN 1416-6925

EDITORIAL

Lapunkban eddig három megye mutatkozott be, s mindegyik más módon oldotta meg feladatát, másképp láttatta magát.

Döntő szempont abban, hogy melyik megye milyen anyagot készített el a Színek, az volt, hogy mi teszi jellegzetessé a megye közművelődését.

Így Heves megyében a népművészet az, ami dominál, Veszprém megye pedig azzal különböztette meg magát, hogy a közművelődéshez tartozó amatőr művészetek és a profi szinten gyakorolt művészet a megye művelődését alkotva egységet idékeltek.

Az, ahogyan a Baranya megyei anyag elkészült, egy külső szempont lényegivé válása: Pécsvárad a fókusz a bemutatásban. Ez azt is jelenti, hogy Pécsvárad közművelődésével, valamint azt is, hogy az általuk kiválasztott intézmények és műhelyek munkájával ismerkedhettünk meg.

A Színekben újabb megyék bemutatkozását készülünk lehetővé tenni.

Való igaz, hogy a megyék részéről ez nem kevés munkával járó vállalat, viszont a nyereség megéri, mert több területen is jelentkezik.

Így részint megmutatkozik rögtön abban, hogy a megye e munka elvégzése közben „kívülről” kell, hogy szemlélje magát (ennek minden előnyével), s többek között abban, hogy a megyei látkép, mint egy darab az ország közművelődéséből, ösztönöz az összehasonlítgatásra, tervek pontosabbá tételére és folyamatok észrevételére.

MÁTYUS ALIZ

IN MEMORIAM

STUIBER ZSUZSA

Ki ér fel előbb a csobánci hegyre?

Miközben verseny nincs. Csak baktató gyaloglás. A málna súlyos, de jóleső. A hegytetőn a ház. Az itteni otthon. Kicsit középkori, egerekkel. Később döglött egerekkel, de ez már az utána.

A hegyre felfelé gomba, de még inkább számóca. Szerelmes számóca-szája volt.

Az egyedül-lét nem volt rászabott, lötyögött rajta, mint gyereken a kölcsön kapott nadrág. Ilyenkor úgy látta maga előtt a hegyre menőket, mint egy filmen. Sokszor volt kedve ehhez a képhez. Mint kedves filmekhez, amiktől nem válunk meg szívesen. Újra meg újra nézzük őket, most, tíz éve, először majdnem húsz. S nem biztos, hogy a húsz évvel korábbi találkozás volt vele a legemlékezetesebb.

A hegyre fel sokáig nem látszott a ház. Nem úgy volt, mint a hirtelen égbe törő hegyeken. Itt úgy kellett megoldozni érte, hogy csak tudtuk, hogy ott lesz. S akkor ott volt, esővízfógóival, a nagy ciszternákkal.

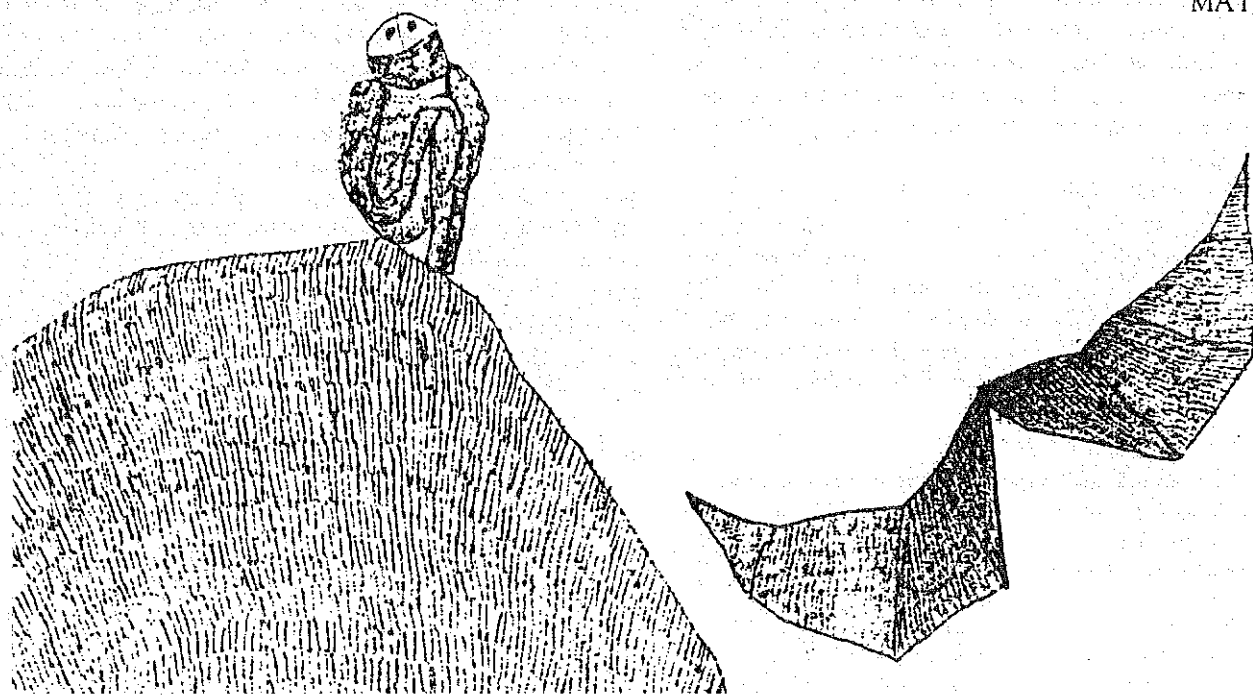
Ki akart volna élni a hegyen öntözővíz nélkül? A krumpli a konyhára lehámozott héjból is kinőtt. Szép nagy termés volt a bokrok alatt. Konyha. Jóízű ételekkel. Készülő ebédekkel, illatokkal. A gyerek a ház előtt, ritkán a ház előtt, anyja lábánál inkább. Vagy az apja nyakában. Micsoda kirándulások!

Csobánci vár, a sárkány, a várpincében bújó sárkány, az égen röpdőső sárkány, a szerelmespárt tűzzel borító sárkány, egyfejű pár, kétlábú pár, szőlőtőkék, szőlőkarók, kordonos szőlő, egy kapaszkodás a fába, fába kapaszkodás, kapaszkodás nélkül.

Fényképek, mászunk felfelé a hegyre. Nézem, s bár a képet nem rá fókuszálták, jól látom Őt. Nem tévedtem abban, amit hittem.

Mindig csak annyit kellett cipelnie, amennyit épp elbírt.

MÁTYUS ALIZ

AZ ÁMK

A közművelődés szervezeti kereteinek átalakulását feltáró kutatásunk¹ része a teljeskörű ÁMK (Általános Művelődési Központ)-vizsgálat, melynek eredményeit magunk is a szakásosnál kíváncsibban vártuk. Talán a KHT-t leszámítva nincs még egy intézmény, amelyhez ennyi hit és ellenhit kötődne.

Mi tehát az ÁMK jelenség, milyen jegyekben, jellegzetes megnyilvánulási formákban fejeződik ki a lényeg – ma úgy mondanánk, a filozófiája –, és milyen jelentést hordoz?

Ha térben és időben akarjuk az ÁMK-t elhelyezni, óhatatlanul keletkezésének körülményeit érintjük. Eszerint az ÁMK sajátos térként megnyilvánuló ideáltípusos formájában városi intézmény, amit a nyolcvanas évek második felétől felerősödő társadalmi folyamatok érleltek. Mint korábban önálló intézmények szervezeti összevonásából keletkezett integrációs forma pedig az 1000–3000 fős nagyságrendű falvaké, s mint ilyen, a nyolcvanas évek közepéig tartó társadalmi folyamatok terméke. A két típus 10 éves periódusváltással, és egymással ellentétes társadalmi hatások közepette jött létre. Településtípusonkénti elterjedtsége a különböző korszakokban jól mutatja a települések közötti, majd az azt követő településeken belüli szociológiai folyamatokhoz való szoros kapcsolódását.

Az ÁMK-k száma településtípusonként 1. sz. tábl.

Település	Falu				Σ Falu	Város	ΣΣ
	1000 alatt	1000–1500	1501–3000	3000 felett			
lélekszáma	1000 alatt	1000–1500	1501–3000	3000 felett			
ÁMK-k száma	22	24	47	12	105	24	129
és megoszlása	17%	19%	36%	9%	81%	19%	100%
Település szám	1717	386	555	259	2917	214	3131
és megoszlása	55%	12%	18%	8%	93%	7%	100%

Az ÁMK városi aránya messze a városok települési arány-száma fölött van, annak mintegy két és félszerese. Összességében falun kisebb ugyan a részarányuk, de csak az 1000 fő alatti aprófalvak miatt, ahol jóval kevésbé tudtak elterjedni. Nem ez a helyzet azonban az 1000–1500, s különösen az 1500–3000 lélekszámú falvak esetében, ahol az ÁMK-arány duplája a települési arálynak. A nem közigazgatási értelemben vett nagyközségekben is arányosan van jelen, mint integrációval létesített szervezeti forma.

Az ÁMK szellemi elődjének, a „nevelési központnak”, mint „komplex pedagógiai, művelődési szolgáltatórendszernek” a lényege eredetileg nem a szervezeti egység, hanem az épület-egység volt. Olyan tér-együttes, ami többet tud és más minőséget ad, mint az elszórtan telepített épületek. Az elképzelés nem is a már meglévőkre, hanem az új beruházásokra vonatkozott, hangsúlyozottan az 1971-es Településhálózat Fej-

¹ Önkitöltős postai kérdőívet használtunk, melyet a listánkon szereplő 165 ÁMK-ból – többszöri kérés mellett – 129 küldött vissza (78%, ami jó arálynak számít). Az intézmények kb. 10 %-ában készült interjúkon alapuló esettanulmányok is. Az adatfelvétel 1999 első felében történt.

Ennek a hatalmas munkának minden fázisát, a kérdőív elkészítésétől a rengeteg aprólékos és időigényes szervező- és szellemi segédmunkáig a Művelődésszervezeti és Felnttnevelési Osztály munkatársai végezték. A kutatás felelőse: G. Furulyás Katalin.

lesztési Konceptióval összhangban. Ezt az eszményt leginkább városi intézmények képesek megjeleníteni, mert ott lettek nagyobb számban ilyen létesítmények. Az ÁMK-k 16%-a épült eleve összetett iskola-közművelődés funkcióra, 61%-uk városban, s ez egyszersmind a városi ÁMK-k 58%-a, míg a falusiaké mind-össze 8%. Ugyanakkor ez az ideáltípus jelentős fáziskésséssel, s mondhatni az eszméjével oppozícióban lévő ideológiai közegben valósult meg. A városi ÁMK-k 2/3-a 1985 után, már fel-lazuló vagy fellazult, a települési összevonásokkal ellentétesen ható társadalmi környezetben jött létre.

A mai ÁMK-forma zöme (84%) azonban nem így, hanem összevonással keletkezett, s a települési központosítás nyomán létrejött helyi hatalomkoncentráció terméke. Nem építészeti, hanem politikai innováció. Ennek „filozófiája” nem a tér-, hanem a szervezet-adta struktúrákban rejlő lehetőségekre, elsősorban a nagyobb hierarchizáltságra épít, s nem minőségi, hanem hatékonysági/gazdaságossági hivatkozási alapja van.

Az ÁMK-k 61%-a a rendszerváltás előtt nyerte el mostani szervezeti típusát, 41%-uk még 1985 előtt.

Mióta működik ebben a szervezeti típusban 2. sz. tábl.

Település	Falu				Σ Falu	Város	ΣΣ
	1000 alatt	1000–1500	1501–3000	3000 felett			
1980 előtt	-	3%	13%	17%	9%	-	7%
1980-84	24%	38%	40%	25%	34%	33%	34%
1985-89	19%	21%	17%	25%	19%	25%	20%
1990-94	29%	17%	17%	8%	18%	17%	18%
1995-97	24%	21%	13%	25%	18%	8%	16%
1997-99	4%	-	-	-	2%	17%	5%
Σ	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

E tekintetben az ÁMK, mint a hetvenes évektől a nyolcvanas évek közepéig tartó központosítás szülötte, falusi jelenség, s elsősorban az 1500 és 3000 lakosság közötti települések intézménye. Ebben a kategóriában a városi 33%-os és a többi vidéki 35%-os átlaggal szemben az ÁMK-k 53%-a jött létre a hetvenes és nyolcvanas évek fordulójától a nyolcvanas évek közepéig. A rendeletek, direktívák és különböző szakmai-módszertani anyagok a hetvenes évek végén sem tértek el az akkorra már tévesnek bizonyuló településpolitikára 1971-ben kijelölt irányaitól, s erősen szorgalmazták az oktatási és kulturális intézmények szervezeti integrációját. Ebben látták az alsófokú központok kulturális alapellátásának biztosítékát. (Lásd pl. az 1977-es „Irányelvek a kis települések kulturális ellátásának javítására, és a komplex művelődési intézmények létesítésére”, 119/1981. MM utasítás „A tanácsok által fenntartott óvodák, egyes alsófokú nevelési-oktatási és közművelődési intézmények, valamint sportintézmények szervezeti összevonásáról.”)

Az összevonással kieszközölt integrált szervezeti forma nemcsak a ma létező ÁMK tipikus megjelenési formája, hanem annak rendszerváltás utáni „keletkezési modellje” is. Amikor a települési autorizációs folyamatok hangsúlyosabb szerephez jutottak, s lehetőség nyílt a helyi hatalmi viszonyok kendőzetlenebb érvényesítésére, mindig akkor jött meg az „ÁMK-csinálási kedv”. Ilyen periódusokban a kulturális in-

tézmények jelentőséget nyernek, elkezdenek társadalmi értelemben „számítani” annak köszönhetően, hogy nem lebecsülhető szerepet játszhatnak a hatalmi szerkezetnek a kifejezésében, s nemritkán a kieszközlésében is.

A direktívák és a módszertani anyagok már a hetvenes évek közepétől szorgalmazták az iskola és a közművelődés egyesítését, mégis, ebben az időszakban alig voltak szervezeti összehasonlások: települési szinten nem volt hozzá a motiváció. Akkor nyíltak meg a fülek a központi sugalmazásra, amikor a falukörzetesítés befejeztével a helyi szempontok kerültek előtérbe: az új hatalmi viszonyok demonstrálására volt szükség. Hasonló tényezők játszottak közre a rendszerváltás után a kilencvenes évek közepéig zajló összehasonlásokban, melyek a kistelepüléseket érintették leglátványosabban. Csak ekkor fordítva, nem a centralizációval, hanem a visszanyert települési önállósággal volt összefüggésben.

Akár térben, akár szervezetben fejeződött is ki, az eszméje közös gyökérből eredt. Abból a hitből, amely a rendszer-adta többlettől vár valami újat, más minőséget. Két igény találkozott itt: a hetvenes évek második felének eszmény-kereső, eszmékre fogékony közege, amely radarszerűen szűrte ki, és próbálta meghonosítani itthon is a nyugati szellemi áramlatokat, s ennek az évtizednek a település-összehasonlásokban betetőződő központosítási hulláma. Mindkettő a minőség és a hatékonyság, azaz szigorúan a modernizáció jegyében zajlott, s az évtized közepén kulminált.

A két rendszer, a tér és a szervezet nem is áll olyan távol egymástól, ez utóbbi tér-viszonyokon modellált emberi viszonylatok, alá-, fölé- és mellérendeltségek, meghatározott elvek szerint strukturált rendszerek. Mindkét elgondolás mögött a hetvenes évek uralkodó szellemi áramlata, a funkcionális/strukturalista szemlélet áll.

Akik térben álmodták meg, mint nevelési központot, funkcióban gondolkodtak, az intézmény, a működés, a tevékenység felől közelítettek. A strukturáló elv éppenséggel egyetlen létező elvnek a tagadása, maga a flexibilitás volt, s a kötetlenség, a szabadság, az egymásmellettség, a sokszínűség igényét fejezte ki.

Más értelemmel valósult aztán meg mint szervezeti forma, amelyben nem az intézmény, hanem akik „intéznék”, a személyzet, nem a tevékenységek, hanem azok keretei felől közelítettek. A strukturáló elv a tevékenységformák szervezetben garantált hierarchiája, a normativitás, amely meghatározott érték-preferenciákat rögzít. Realizálása mintát adó módon, arányaiban legdinamikusabban a nyolcvanas évek első felében történt – a települési folyamatokkal összefüggésben – az átláthatóság, a könnyen kézben tarthatóság követelménye mellett a „nagyszabásúság” igényével és a minőség-hatékonyság kettős szlogenjével.

Éppen ez a két dolog a legszembeeszköbbs a ma ÁMK-jából: a sok, azaz a mennyiség, és a jól átlátható sztenderdekbe rendezett szolid minőség.

A programok mennyiségi mutatóit átnézve az ember valószínűleg meghökken, hogy milyen sok.

A városi intézmények átlagosan több, mint heti egy rendezvényt szerveznek, de majdnem kéthetenként az 1000 fő alatti aprófalvakban is. Különösen a falvak átlaga jóval meghaladja a klasszikus művelődési házak rendezvénytársaságát. Nem bizonyult helytállóknak az a feltételezés, hogy az ÁMK-kból kiszorulnak a felnőttek. Az ellenkezője igaz, átlagosan a felnőtt- és a gyerekközösségek aránya kiegyensúlyozott. Szignifikán-

san nem különbözik, talán csak az 1000–1500 fő közötti falvakban, itt is a felnőttek javára.

Alkalmi rendezvények

3. sz. tábl.

Település	Falv				Σ Falu	Város	ΣΣ
	1000 alatt	1000–1500	1501–3000	3000 felett			
Rendezvény							
Csak gyerek	132	128	383	109	831	344	1175
megoszlása	59%	46%	49%	51%	53%	53%	53%
Felnőtt (is)	91	152	394	105	742	310	1052
megoszlása	41%	54%	51%	49%	47%	47%	47%
Σ száma	223	280	777	213	1573	654	2227
Σ	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Havi átlag	1,7	2	2,7	3	2,5	4,5	2,9

Még nyilvánvalóbb, hogy az ÁMK-k nemcsak gyermekintézmények, ha a programokból kivesszük a szorosabban vett iskolai rendezvényeket (iskolai buli, kirándulás, ballagás, stb., amit más, sima iskolák is csinálnak, noha feltehetően az ÁMK-k programja e téren is sűrűbb), amely az összes rendezvénynek átlagosan mintegy 15%-át jelenti.

Alkalmi rendezvények aránya a szűkebben vett iskolai programok nélkül

4. sz. tábl.

Település	Falv				Σ Falu	Város	ΣΣ
	1000 alatt	1000–1500	1501–3000	3000 felett			
Rendezvény							
Felnőtt	54%	70%	55%	62%	55%	57%	55%
Gyerek	46%	30%	45%	38%	45%	43%	45%
Σ	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Itt szignifikáns különbségek mutatkoznak a felnőtt programok javára az 1000–1500 fős falvak, a nagyközségek és a városok esetében, jelezve, hogy itt a gyerekközösségek nagyobb arányban szorosabban vett iskolai programok. Hasonló trendeket mutatnak az állandó csoportok is.

Állandó közösségek átlagos száma

5. sz. tábl.

Település	Falv				Σ Falu	Város	ΣΣ
	1000 alatt	1000–1500	1501–3000	3000 felett			
Csoport							
Felnőtt	1,4	2,6	3,3	3,7	2,8	5,3	2,9
Gyerek	2,1	2,6	3,3	3,7	2,8	5,3	2,9
Σ	3,5	5,2	6,6	7,4	5,6	10,6	5,8

Bár e tekintetben a klasszikus művelődési házak mutatói városban jobbak (ahol átlagosan 12,4 csoport van egy intézményben), az ÁMK-k falusi csoportszám átlaga, különösen a kistelepüléseken magasabb, mint más típusú művelődési házaké.

Az iskoláskor fölötti ifjúság körében végzett munka a többi művelődési házhoz hasonlóan az ÁMK-nak is a leggyengébb pontja: úgy az állandó közösségeknek, mint az alkalmi rendezvényeknek 11%-át adja, beleértve a gyerek-ifjúsági vegyes korcsoportokét is. A 14 év fölötti ifjúsági programok aránya mindössze 7%, ami viszont már alacsonyabb, mint a más típusú művelődési házakban (12%). Különösen az állandó közösségek esetében az 1000–3000 lakosú falvakban, ahol számszerűen a legtöbb ÁMK van.

A klasszikus művelődési házakkal összehasonlítva a legfontosabb különbségek azonban nem mennyiségiek, hanem formai és méginkább tartalmi jellegűek, amely mögött a kétfajta

intézmény jól érzékelhetően eltérő attitűdje áll.

Az ifjúsági csoportok aránya az összes csoport %-ában
6.sz. tábl.

Település	Falu				ΣFalu	Város	ΣΣ
	1000 alatt	1000-1500	1501-3000	3000 felett			
Csoport							
Ifj.+gyerek	11%	15%	10%	14%	12%	11%	11%
Csak ifjúsági	6%	11%	6%	11%	8%	7%	7%
Σ	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

A többi művelődési ház a programjában stabilitásra törekszik, minél nagyobb a település, annál fokozottabb mértékben. A rendszeres és az alkalmi programok aránya országos átlagban 60%-40%. Az ÁMK esetében ez fordítva van. De még szembeszökőbb, hogy a rendezvények több, mint 1/3-a úgynevezett „akciós” rendezvény, iskolához kötődő kampányok, évfordulók, ünnepek stb. Alkalmassint a nem ÁMK-s településeken is az ilyen jellegű rendezvényeknek (pl. Föld Napja vetélkedő, versmondóverseny, stb.) a művelődési ház ad otthont. ÁMK-jelenség viszont ezeknek a programoknak a felnőtt közönségre való nagymértékű kiterjesztése. Úgyis, mint a gyerekek kísérői (végyes korcsoportos programok), de úgy is, mint az ilyen jellegű programokkal megcélzott közönség. A felnőtteknek szánt rendezvények mintegy 1/5-e ebben, az iskolák számára kitalált keretben zajlik, ami a kistelepülések és a nagyközségek esetében eléri az 1/4-nyi arányt.

Az akciós rendezvények aránya az összes-, illetve a felnőtt rendezvények %-ában
7.sz. tábl.

Település	Falu				ΣFalu	Város	ΣΣ
	1000 alatt	1000-1500	1501-3000	3000 felett			
Rendezvény							
Összes %-ában	50%	40%	26%	35%	32%	33%	32%
Felnőtt %-ában	23%	26%	16%	28%	20%	16%	19%

Ezek a rendezvények az oktatási alapfunkciót szolgáló oldottabb ismeretelsajátítás folyik egy sztenderdizált kultúrára alapozva. Ha hozzátesszük, hogy ezen kívül a tulajdonképpeni felnőtt rendezvények 90%-a bál és kiállítás, szombatünnév válik, hogy az ÁMK-kban iskolai oldalról erőteljesen hangsúlyozott minőségbiztosításnak a közművelődési lecsapódása elsősorban ezekre a rendezvényekre alapozódva megy végbe, a felnőtt programoknak az iskolához hasonló jól átlátható, tematikusan, mondhatni didaktikusan szortírozott rendjében. Ez kétségkívül egyik záloga a hatékony szervezésnek, a mennyiségnek, ahogy a normatív keretek közé fogott kultúra egy szolid minőségnek.

Mégis, tartalmi szempontból nagy veszteségek könnyelhetők el itt. A minőség szlogenjének oltárán fölázózik az a társadalmi-emberi problémák iránti fogékonyság, ami a magyar művelődési otthoni hagyományok legértékesebbje. Meghökentő, hogy teljes mértékben hiányoznak a klasszikus művelődési házak kínálatának nagyobbik részét jelentő programok, melyek az emberek mindennapjaira és a szellemi áramlatokra reagálnak, s ha csetlő-botló módon, az elit kultúra szempontjából nézve nem is mindig méltányolható színvonalon, de élni segítenek. A kultúrát a mindennapok részévé teszik, másrészt bekapcsolnak a társadalmi-szellemi folyamatokba.

Az ÁMK falai közül kizorul mindaz, ami mint a 90-es évek végi életforma- és eszmény-kereső próbálkozás, a többi művelődési házon erőteljesen nyomot hagyott. Úgy tűnik, az

ÁMK saját kulturális sztenderdjeinek foglyaként nem tudja azt, amit a legkevésbé rangos falusi kultúrház is tud – ha egyedileg nem is tudná kitalálni, de a művelődési házak közösségének részeként igen –, hogy bontakozó társadalmi, szellemi folyamatokat felerősítsen. Néha paradox eszközökkel, sokszor nem túl rangos kultúrát „lovagol meg”, s nemegyszer a progresszió részévé is teszi. A művelődési házak számtalan eszmeáramlat elterjedésében aktívan közreműködtek, a népi kultúra újjáéledésétől a materialista gondolkodás egyeduralmát megtörő metafizikai látásmód meggyökereztetéséig több példát lehetne említeni. Mindenesetre ez a képességük az, ami miatt Koncz Gábor tényekre hivatkozva egy országos konferencián azt az érvényes megállapítást tette, hogy a rendszerváltás előkészítésében a kultúrházak nem elhanyagolható szerepet játszottak a „szabadság kis köreinek” életrehívásával és gondozásával.

Az ÁMK-nak ehhez a fontos intézményi szerepkörhöz a társadalmi aspektusa túlságosan formalizált, s csak a már kész, s formai értelemben is az elfogadottat tudja asszimilálni. Lehet, sőt valószínű, hogy kevesebb silány kultúra kerül be, de az is igaz, hogy kevesebb kimagasló és kiváltképpen új. Nagyjából olyan a különbség, mint az akadémikus művészeti iskolák és az avantgarde között. Emögött lényegi gondolkodásmódbéli különbség húzódik meg. A kulturális antropológia szellemes Geertz-i kifejezését használva az ÁMK-k „culture of” szemléletűek a klasszikus művelődési házak „culture for” beállítottságával szemben. Azaz: az ÁMK-kban inkább – a kultúra saját rendszerét szem előtt tartó – terjesztő, ismeretközlő attitűd nyilvánul meg a művelődési házak „használó” attitűdjével ellentétben. A különbség egy implicit kultúra-felfogásbeli eltérést is jelent. A klasszikus művelődési házak az ismeretek túlmutató tágabb, ún. „élő-kultúra” fogalommal dolgoznak, melynek középpontjában az értékek (az értékrend értelmében) és nem az ismeretek állnak.

Helytállónak bizonyult az a hipotézis, hogy az ÁMK elszakadt a par excellence szakmai áramkörtől, amit az említett eszmei tartalmi profilon és formai jellemzőkön kívül az is megerősít, hogy meglepő módon hiányoznak a kínálatából a sikeres és elterjedt művelődési otthoni formák, még az olyan közkedveltekkel is csak elvétve lehet találkozni, mint a játszóház.

Ez nem is olyan meglepő, ha az ÁMK-k szervezeti felépítését nézzük, melynek bármely mutatója azt a tapasztalatról ismert tény támogatja alá, hogy az ÁMK-n belül súlyosan alárendelt helyzetben lévő közművelődés képtelen a saját immansens logikája szerint működni. Az összes ÁMK-nak mindössze a felében van felsőfokú végzettségű közművelődési szakember.

Ez önmagában ugyan még nem kihívóan rossz arány, de a településtípusonkénti eloszlás már problémákat jelez az intézmények jelentős részét adó középfalvakban.

Felsőfokú végzettségű közművelődési szakemberek aránya
8.sz. tábl.

Település	Falu				ΣFalu	Város	ΣΣ
	1000 alatt	1000-1500	1501-3000	3000 felett			
Végzettség							
Nincs	59%	67%	53%	17%	53%	12%	46%
Van	41%	33%	47%	83%	47%	88%	54%
Σ	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Drámaibb azonban az, hogy faluban, ha van is felsőfokú végzettségű közművelődési szakember, nincs vezető beosztásban.

A felsőfokú közművelődési végzettségűek pozíció szerinti megoszlása (N= 70) 9.sz. tábl.

Település	Falu				Σ Falu	Város	ΣΣ
	1000 alatt	1000-1500	1501-3000	3000 felett			
Igazgató	2	4	6	2	14	6	20
Ig. helyettes	2	1	3	1	7	3	10
Egységvezető	-	1	2	5	8	11	19
Nem vezető	5	2	11	2	20	1	21
Σ	9	8	22	10	49	21	70

Ennek messzemenő szervezeti következményei vannak (falvakban lényegében), s ez tendencia is. A közművelődési egység nincs nevesítve, s ahol van, ott sem közművelődési, hanem könyvtáros munkakört takar.

Az Általános Művelődési Központok országos listája

Baranya megye

ÁMK, Bikal-Egyházaskozár
 ÁMK, Görcsöny
 ÁMK, Hosszúhetény
 ÁMK, Királyegyháza
 ÁMK Művelődési Otthon, Mecseknádasd
 ÁMK Művelődési Ház, Mozsgó
 ÁMK, Nagydobsza
 Pellérdi ÁMK, Pellérd
 Istenkúti ÁMK Művelődési Háza, Pécs
 Apáczai Csere János Nevelési Központ, Pécs
 ÁMK-Kiss György Általános Iskola és Zeneiskola, Szászvár

Bács-Kiskun megye

Újvárosi ÁMK, Baja
 Magyarországi Németek ÁMK-ja, Baja
 Móra Ferenc ÁMK József Attila Művelődési Háza, Bácsbokod
 ÁMK, Bócsa
 Felsőszentiván ÁMK Művelődési Háza, Felsőszentiván
 ÁMK Klubkönyvtár, Imrehegy
 ÁMK, Jakabszállás
 Mórincz Zsigmond ÁMK, Kecskemét
 ÁMK Művelődési Háza, Kunszentmiklós
 ÁMK Művelődési Ház, Nemesnádudvar
 ÁMK, Soltszentimre
 ÁMK Vörösmarty Mihály Művelődési Háza, Szank
 ÁMK, Tabdi
 ÁMK, Tázlár
 ÁMK, Balotaszállás

Békés megye

ÁMK Arany János Művelődési Háza, Csanádapáca
 ÁMK és Ifjúsági Ház, Csorvás
 ÁMK Művelődési Ház, Dombiratos
 ÁMK-Közösségi Művelődési Ház, Gerendás
 ÁMK, Geszt
 ÁMK Művelődési Háza, Hunya
 ÁMK, Kaszaper
 ÁMK, Körösnagyharsány
 ÁMK Művelődési Háza, Magyarbánhegyes
 ÁMK, Mezőgyán
 József Attila ÁMK, Mezőhegyes
 ÁMK, Nagykamარás
 ÁMK, Pusztaföldvár
 ÁMK, Mezőkovácsháza
 ÁMK, Murony
 ÁMK, Végegyháza

ÁMK, Kevernes

ÁMK, Kunágota
 ÁMK, Tarhos
 ÁMK, Újkígyós

Borsod-Abaúj-Zemplén megye

ÁMK, Ózd
 Sajóvárkonyi ÁMK, Ózd
 Csépanyi úti ÁMK, Ózd
 ÁMK-Szabadidő Központ, Ózd
 ÁMK, Tiszapalkonya
 Vásárhelyi Pál ÁMK Művelődési Ház, Tiszaújváros
 ÁMK, Vámosújfalú

Budapest

ÁMK, Budapest-Káposztásmegyér
 Budapest-Csepel Önkormányzat ÁMK, Budapest

Csongrád megye

Hódmezővásárhelyi Kultúrterületi ÁMK, Hódmezővásárhely-Szikáncs
 ÁMK Művelődési Ház, Királyhegyes
 ÁMK Klubkönyvtára, Maroslele
 ÁMK Juhász Gyula Művelődési Ház, Mártély
 ÁMK Dózsa György Művelődési Háza, Nagylak
 ÁMK, Öttömös
 ÁMK Déryné Művelődési Háza, Üllés
 ÁMK, Zsombó

Fejér megye

Faluház-ÁMK, Baracs
 ÁMK, Beloiannisz
 ÁMK-Művelődési Ház, Csabdi
 ÁMK Művelődési Ház, Csákerény
 ÁMK-Művelődési Ház, Dég
 ÁMK, Nagyveleg
 ÁMK, Pátka
 ÁMK Művelődési Háza, Pázmánd
 Klubkönyvtár-ÁMK, Tabajd
 Művelődési Ház-ÁMK, Vértesboglár

Győr-Moson-Sopron megye

Balázs Béla ÁMK, Győr
 Kovács Margit ÁMK, Győr
 Gyirmóti ÁMK, Győr

Hajdú-Bihar megye

ÁMK, Berekböszörmény,
 Karácsony Sándor ÁMK, Földes
 ÁMK, Furta
 ÁMK, Hajdúböszörmény-Vid
 ÁMK, Körösszakál
 ÁMK, Körösszegapáti
 ÁMK, Sáp
 Ady Endre ÁMK, Nádudvar

Heves megye

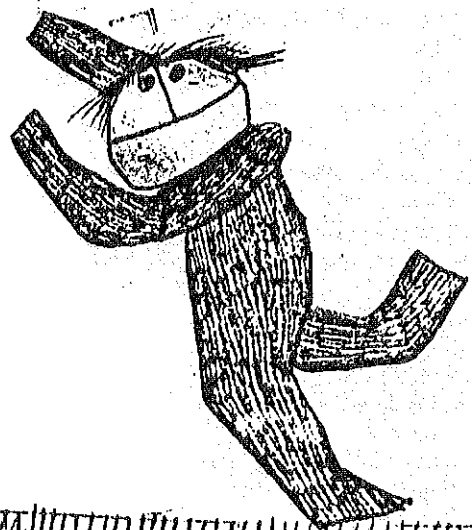
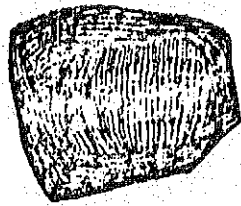
ÁMK, Aldebrő
 ÁMK, Besenyőtelek
 ÁMK, Feldebrő
 ÁMK, Gyöngyöstarján
 ÁMK, Mezőtárkány
 ÁMK, Nagytúr
 ÁMK, Nagyvisnyó
 ÁMK, Sarud
 ÁMK, Tarnalelesz
 ÁMK, Tarnaörs
 ÁMK, Tiszánána

Jász-Nagykun-Szolnok megye

ÁMK Művelődési Háza, Alattyan
 ÁMK Klubkönyvtára, Kétpó
 ÁMK Községi Klubkönyvtár, Mezőhek
 ÁMK, Tiszabura

ÁMK, Tiszaigar
 ÁMK Közösségi Háza, Tiszapüspöki
 ÁMK Klubkönyvtára, Tiszaszőlős
 ÁMK Közművelődési Egysége, Tomajmonostora
 Oktatási Nevelési és Kulturális Intézmény, Jászágó
 ÁMK, Jászdózsa
 Általános Művelődési Intézmény, Jászszentandrás
 ÁMK, Nagyiván
 Általános Művelődési és Szabadidő Központ, Tiszaörs
Komárom–Esztergom megye
 ÁMK, Bajna
 ÁMK, Bakonyszombathely
 ÁMK, Réde-Bakonybánk
Nógrád megye
 ÁMK, Mátramindszent
 ÁMK, Mátraverebély
 ÁMK, Mátraterenye
Pest megye
 ÁMK, Bernecebaráti
 Eötvös József ÁMK, Diósd
 ÁMK, Halásztelek
 ÁMK, Művelődési Ház, Péteri
 ÁMK, Tápiószentmárton
 ÁMK, Kемence
 ÁMK, Csömöröd
 Általános Iskola és Közművelődési Intézmény, Mikebuda
 Székely Bertalan ÁMK–Faluház, Szada
Somogy megye
 ÁMK, Segesd
 ÁMK, Órtilos
 Együd Árpád ÁMK, Kaposvár
 ÁMK, Mezőcsokonya
 ÁMK, Balatonszárszó
Szabolcs–Szatmár–Bereg megye
 ÁMK, Ajak
 ÁMK, Fábíánháza
 ÁMK, Magy
 Arany János ÁMK Általános Iskolája, Nyírmeggyes

Nemzetiségi Általános Iskola és Művelődési Központ–Rákóczi Ferenc ÁMK, Vállaj
 Petőfi Sándor ÁMK, Vásárosnamény–Gergelyugornya
 Reguly Antal Általános Iskola és társintézménye–ÁMK, Bakta-lórántháza
 ÁMK, Kölcse
 ÁMK, Mándok
 ÁMK, Székely
Tolna megye
 ÁMK Általános Iskolája, Aparhant
 ÁMK, Györe
 ÁMK, Tengelic
 ÁMK, Ócsény
 ÁMK, Döbrököz
Vas megye
 ÁMK, Csákánydoroszló
 ÁMK–Petőfi Sándor Művelődési Ház, Horvátzsidány
 ÁMK Művelődési Otthon, Meggyeskovácsi (Lukácsháza, Pusztacsó, Kőszegpaty)
 ÁMK, Nádasd
 Petőfi Sándor ÁMK Művelődési Otthona, Osstffyasszonyfa
 ÁMK Művelődési Háza, Pecöl
 ÁMK Klubkönyvtár, Vassurány
 ÁMK, Rum
 ÁMK, Sitke
Veszprém megye
 Simon István ÁMK, Ajka–Ajkarendek
 ÁMK, Mezőlak
Zala megye
 Csokonai ÁMK, Keszthely
 ÁMK, Miháld
 ÁMK, Sármellék
 Apáczai ÁMK, Zalaegerszeg
 Gönczi Ferenc ÁMK, Zalaegerszeg
 Izsák Imre ÁMK, Zalaegerszeg
 ÁMK, Fityeház
 ÁMK, Szepetnek
 Gersei Pethő ÁMK Általános Iskolája, Zalaszántó
 Öveges ÁMK, Andrásbida

ARCKÉPEK

Beszprémi Katalin

Padlásra száműzött, egykor szobát és szívet melengető szóttesek, nemez topánkák, csutkababák elsodortnak hitt világa kel életre a műanyagmosolyú barbi- és tömött izmú superhősbirodalom árnyas peremvidékén. Erre a vidékre kalauzol bennünket Beszprémi Katalin népművész. Mesés ország a gyermekkor tükörcserepeiből: a csodamormoló nagymamák, s a tűzhely-meleg békés esti illatok hona. Cserepek, persze csak a szerencsésebbek büszkélkedhetnek egy-egy ilyen gyémántfényű szilánkkal. Legtöbbünknek azonban más osztályrész jutott.

„Ha gyermekkorban kimarad életünkől a kézművesség, később valóban problémát okozhat pótlása. Közművelődésünkől ugyanis idő előtt kikoptak a szakkör jellegű tevékenységek. A népművészeti egyesületek és tanfolyamaink persze szívesen fogadják azokat, akik készíttést éreznek, ezzel szeretnének foglalkozni. Gyakori a túljelentkezés is, ezért elsősorban a pedagógusokat részesítjük előnyben. Megfordultak már nálunk nagycsaládos anyukák is, volt, aki hat gyerekkel. Hasznosan akarta lefoglalni odahaza a kicsiket.”

Nem véletlen. A kisgyermekek végtelenül szeretnek olyan tárgyakkal játszani, amit kezük munkája formált. Nem győznek elég tanfolyamot szervezni olyan pedagógusok részére, akik újabb és újabb fortélyok elsajátítása reményében keresik fel az intézetet. Teljesen tanácstalan tanítók, akik érzik tanítványaik oldaláról a sürgető igényt, kielégíteni azonban nem tudják. Teszik ezt önhibájukon kívül, hiszen sem a főiskolán, sem gyermekkorukban nem tanulták, nem gyakorolták. Ez a játszóházas tanfolyamok sikerének is a kulcsa.

„Iskolák közül is egyre többen próbálják bejárni ezt az utat. A NAT indulása idején minden intézménynek meg kellett jelölnie egy irányvonalat, amit követni szeretne. Sokan kifejezetten ezt a témát, irányt választották. Azt hiszem, nem szükséges ehhez ilyen súlyú elhatározás sem, hogy belefogjon valaki. Egy biztos, aki egyszer elkezdett kézműveskedni, tanfolyamokra járni, az óhatatlanul is magával viszi mindenüvé tudományát. No meg egy jóleső érzés: könnyebb az élete, ha ilyen dolgokkal szelídíti meg világát.”

Megkönnyítheti a pedagógus életét azzal is, hogy akkreditált a képzés, tehát beszámítható a kötelező hétevenkénti továbbképzésbe. Felsőfokú szaktanfolyami végzettséget ad, ami az iskolák által is finanszírozható. Pályázatok teremtik elő a szükséges támogatást ahhoz, hogy viszonylag reális részvételi díjat kérhessenek el a résztvevőktől.

„Az ország minden táján nagy az érdeklődés. Különösen az alsó tagozat alkalmas arra, hogy sokszínű, kötelező iskolai tananyagát hasznos tudnivalókhöz köthessük, ötvözzük benne az elméleti és gyakorlati nevelést. Élményszerűvé lehet varázsolni a tanulást a gyermeki fantázia segítségével. Itt van rögtön a környezetőre. Tegyük fel: éppen a nádat meg a gyékényt veszik a gyerekek. Taníthatják persze ezt úgy is nekik, hogy elmeséljük: egyikük üreges, másikuk szivacsos, az egyiket erre, a másikat pedig arra használják. Ellenben, ha hagyjuk, hogy kézbe vegye az alapanyagot, és azt mondjuk neki, hogy csináljon az egyikből babát vagy lovacskát, a másikból meg egy sípot, máris tudni fogja: abból készíthető síp, amelyik üreges, formálni, hajtogatni pedig csak azt lehet, amelyik szivacsos. Egyben elsajátíthatja az élőhelyre vonatkozó legfontosabb

ismereteket is, miszerint vízparti növények, feldolgozás előtt be kell áztatni őket, hogy formálhatók legyenek.”

Általános iskolában még viszonylag egyszerűbb a helyzet, ott csak néhány tanítónénire hárul a foglalkozások feladata, nem szükséges összehangolni oly sok ember munkáját. A vizgák végén, zárásképpen írniuk kell egy dolgozatot a tanfolyam hallgatóinak. Ez többnyire egy munkaterv szokott lenni. Legtöbb is készültek olyan pályamunkák, amelyek az évkör ünnepeire, illetve a növények érési folyamatára fűzték fel a tanmenetet. Egy téma holdudvarába gyűjtött tananyag, amiben több tárgy is összekapcsolódik, mondhatni, szimbioziszban él: a biológia a magyarral, történelem akár a technikával.

„Játszóházi képzésünk menete könnyen átlátható. Hallgatóink első évét vizsga zárja le, szakosodniuk majd csak ez után kell. Szakmákat oktatunk nekik: szövést, csipkekészítést, kosárfonást, gyékény-, csuhé- és szalmafeldolgozást, bőrtárgy készíttést, meg fazekasságot. Találunk köztük olyan szakmát is, melyet önállóan nem szokás alkalmazni, kísérő mesterségeinek csínját-bínját is ki kell tanulni hozzá. Önmagukban tanítani sem szabad őket, különösen akkor nem, ha valakiből oktató lesz. Ilyen mesterség a csipkekészítés. Csipkét sohasem önmagáért készíttettek, tudni kellett alkalmazását, hogy – részben – hímzések mellé használták őket. A leendő csipkeverő megismerkedik tehát a hímzés fortélyaival. Viseleti darabokon éppúgy feltűnedeznek csipkék, nem hiába kell ezért néhány ruhadarab szabását is megtanulniuk.”

Bár népi motívumok nem, de technikák és technikákhoz kötődő motívumok szerepelnek a tanítók „tananyagában”. Természetes anyagokat használnak a tárgyak megformálásához, illetve azokat a legegyszerűbb megmunkálási lehetőségeket, amelyeket még úgy meg lehet tanítani a gyerekeknek, hogy azok valamiféleképpen a hagyományt is őrizzék, magukon viseljék.

Hagyományos harmónia a modern mindennapok használatában – Beszprémi Katalin ars poeticája is lehetne akár. Legalábbis ezen elvek mellett tette le a voksát több mint két évtizede.

„1973-ban alakult meg a Fiatalok Népművészeti Stúdiója. Merőben más, újszerű irányvonalat követő fiatalok, akik inkább a forma-, funkció- és hasznosság-elvét hagyták érvényesülni munkáikban. Egyben a táncházak hőskora volt ez. A népművészeti tevékenység egészen újszerű megközelítését hozta magával ez a társaság, valami eredetit, mást, mint amit addig tapasztaltam. Korábbi megközelítésünk alapja jobbra az eredeti anyagok művészi megmunkálásában gyökerezett. Tárgyaké, amelyeket akkoriban háziipari boltok kirakata őrzött „népművészet” címszó alatt. Az új mozgalom művészei nem ebben gondolkodtak, munkáikban nem ezt az irányt követték. Például nem a kalocsait vagy a matyót, hanem mindenki a saját területének hímző hagyományait próbálta felfedezni.”

„Nagyon kapóra jött nekem a Fiatalok Népművészeti Stúdiója” – vallja. Egy egészen más világ nyílt itt meg előtte, más, mint amiben addig élt. Együtt dolgoztak, és ami talán még ennél is fontosabb, egymást tanították. Megismerhetett faragókat, fazekasokat, bőrsőket, táncosokat, zenészeket, elleshette mások mesterfogásait, látóköreit szüntelenül tágtva.

Sok kézműves (sarukészítő tálkafaragó stb.) házatáján megfordult.

„Nagy előny volt, hogy kipróbálhattam magam más műfajokban is. Közös kiállításokon vehettem részt, majd közösen kezdtünk el foglalkozni a gyerek témával is. Játszóházakat szerveztünk, akkor vertük fel az első csillebérci táborokat, táncházaink szülője is ez a korszak, benne Sebőékkel, Sebestyén Mártikával. Szóval minden pezsgett, új lendületet kapott. Elérkezett végre az idő, hogy modernül lehessen gondolkodni a népművészetben, a népművészetről. Mert ez a legfontosabb – ne hagyjunk polcon megporosodni pusztán konvencióktól megbénított használati tárgyakat.

Lakásom tele van régi holmikkal. Nem falra aggam, hanem használom őket. Ahogyan ezt régen is megszokták, tették, egykor használati funkciójuk volt az elsődleges. Készültek persze olyan tárgyak is, amiket jegyajándékba, lakodalmakkor, vagy más ünnepi alkalmakkor használtak, kifejezetten a reprezentáció kedvéért. Viszonylag csekély számban születtek, sokkal lényegesebb az, hogy a tárgyak eszközök, a mindennapok részesei voltak. Egyszerű formák, praktikusság – a használhatóság dominált. Pontosan ezt a részét fedeztük fel a népművészetnek akkor, mi, fiatalok. Nem nosztalgiából elővett ósdi holmik: igenis a mai világban is használható eszközök.”

Olyan népeknél, mint a finnek, sohasem okozott gondot a naív- és műalkotás problémája. Művészettörténetük ugyanis szerves fejlődést mutat: nem igazán lehet megkülönböztetni a finn jelen alkotásait az ipar- vagy a népművészet termékeitől. Szervesen összefonódtak, egyikük átnőtt a másikba. Hordható kell legyen a szó minden lehetséges értelmében a népművészet itthon is. Hagyományvédő és modern. „Erdélyi útjaimon figyeltem fel nagyon egyszerű szabásrajzú, viszonylag kevés díszítményű ruhákra. Nem jelmez hatását keltik az emberben. Ilyen ruhákat vártam magam is. Modernek, máig is hordhatók. Hordom. Mindenképpen úgy gondolom, hogy hovatartozást jelez a népművészet felvállalása. Ruháink, bútoraink jelzésértékkel bírhatnak, hű tanúi annak, hogy hova húzunk. Ráadásul nem kell mindenkinek fölvenni, saját döntésed alapján öltheted fel, vagy felejtethed el. Nemcsak a divat, de belső érzéseink, gondolkodásunk diktálják együttesen, hogy milyen ruhát hordjunk. Nem is igazán egy nép, mint inkább a fogyasztói társadalom mellett mutat egy másik utat.”

„Viselőik valahol egy kicsit egyéniségek is. Nem azok ők, akik bemennek egy butikba és felhúzzák az első kezük ügyébe kerülő ruhát, ellenben ragaszkodnak a természethez, a természetes anyagokhoz. Ha nem is fogalmazzák meg, de úgy gondolom, ökológikus gondolkodásuk húzódik e mögött. Ha jobban szereted a bőrt, vagy pusztán érzed, tapintása mennyivel kellemesebb, mint a műbőrre – az már valami. Mikor magadnak el is készíted – az már belső igény. Még lehet tanulni. Ez nem egy olyan feladat, mint eljátszani hangszereken egy koncert remekét, mert ahhoz már tényleg briliánsan kell uralni a hangszert. Mesterfokon szólni felesleges ahhoz, hogy egy tarisznyát elkészíthess magadnak, vagy megcsináltass gyerekekkel egy játékot. Te készíted – a cselekvés, kifejezés élménye megmarad.”

„Periódusaim voltak, vannak, amikor elképzelek magamnak valamit, aztán fogom és el is készítem. Szóttam már kabátokat a családnak, építettem kemencét a házunkban...Persze soha megélhetést nem biztosított számomra. Legfeljebb túlélést. Egyébiránt, nem is biztosíthatott, hiszen nagyon nehéz lenne belőle megélnem. Annak idején kigondoltam, ha egy-

szer sok pénzem lesz, nyitok egy boltot, ahol félkész termékeket, fonalakat, eszközöket árulnék. Be lehetne jönni, órát tartani akár gyerekeknek, vásárolni, vagy egyszerűen csak játszani. Amolyan felnőtteknek szóló játszóház. Persze megélni csak az tud belőle, aki megtalálja magának az irányt, amiből egyénisége is kibomolhat. Akkor van esélye, hogy keresetté váljon. Szerintem a Mesterségek Ünnepén, meg a Táncháztalálkozóon is vannak olyan emberek, akiket kifejezetten keresnek. Azok biztos, hogy eladnak mindent. Róluk lehet tudni, hogy nagyjából milyen irányt, markáns stílust képviselnek. Sokan – ez számukra a legkevesebb hasznot hajtó üzlet – bedolgoznak nagyoknak. Nagyon sok függ a fizetőképes kereslettől, tudjuk, nem mindig azok szeretik ezeket a tárgyakat, akiknek sok pénzüik van. Egyszerű emberek mindennapi kellékei, ezért lehetnek kevésbé vonzóak.”

Mégis embereket, nem is keveseket vonzanak a nyaranta megrendezésre kerülő Téka-táborok. Téka-táborokat 1983-tól kezdett el szervezni. Abból indult ki, hogy vannak emberek, akik alkotótáborokban vesznek részt. Megint mások meg táncházakba mennek. Kitalálta, hogy jobban megérné mindenkinek, ha ötvöznék e kettőt. „Hajdan minden szerdán fonókat csináltunk a lakásomon. Oda az jött, aki csak akart. Volt zsíros kenyér, mindenki hozott valamilyen süteményt. Ügyködtünk, vetítettünk, előadásokat hallgattunk. Ebből a fonóból alakult ki a Téka-tábor magja, munkacsoportja, foglalkozásvezetői. Az Őrségbe szerveztük az első táborokat, mert otthonosan mozog azokon a vidéken. Kezdetben jóval langyosabb érdeklődésre számítottunk. Végül aztán nagyon sokan lettünk.” Székhelyüket azóta Nagyállóba helyezték át, évente több százan fordulnak meg ebben „a nagy családban”.

Sokat változott a világ az első Téka-tábor óta. Nemcsak abban, hogy a kezdeti állapotokhoz képest már luxus körülmények állnak az idelátogatók rendelkezésére, hanem abban is, hogy felgyorsult az „Édenen” túli világ, az emberek között a kapcsolatok elszakadoztak. „Hagyományörző táncházak tanúskodnak a századvég gyorsaságmámoráról. Mostanában a táncházakban is a moldvai járja. Sikerét annak köszönheti, hogy csak össze kell kapaszkodni benne, néhány lépést kell megtanulni hozzá, és sokszor még csak párt sem kell keresned magadnak. Azelőtt úgy tartottam, hogy a diszkót és a táncházat egy dolog választja el, hogy más zenére táncolnak. Valójában a táncházba több minden belefér, tartalmasabbá tehető.”

Nyári táborok kapcsolódnak egyébként a játszóházakhoz is. Pedagógusok gyakori problémája: ha ki is jutnak a szabadba – például erdei iskolába viszik a gyerekeket –, sem ők, sem a nebulók nem tudják, hogy mi mindennel tölthetnék kinti idejüket. „Nyári táboraink főleg ezzel foglalkoznak: festőnövénnyeket gyűjtünk, gyapjút színezzük velük, sárkányt, röppenőt, brügattyút készítenek, virágszöveget tanulunk, gyűjtünk gyógynövénnyeket is, no és persze sütünk-főzünk. Régi cserépedényeket használunk a konyhai munkákhoz, bennük kürtőskalácstól kezdve változatos ételek sorát készíthetjük. Kicsiben túlélő táborokra emlékeztetnek. Munkamegosztás jellemzi mindennapjainkat: ételt, vízszintes- és függőleges szövöszéket, akárcsak vesszőparipát, mind-mind közösen készítenek: közös a munka és közös a szórakozás.”

Kormos Edit

ARCKÉPEK

Kerekes László

Kerekes László a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztérium nyugalmazott főosztályvezető helyettese, Bessenyei György-díjas, közművelődési szakértő, a Közművelődési Feladatellátás Országos Szakfelügyeletének vezető szakfelügyelője, a Magyar Alkotóművészek Egyesületének tagja, grafikus.

Vidéki intézmény élén

„Ebben az országban majdnem mindenki vidékről jött – ha nem ő, hát a szülei. Fontosnak tartom, hogy életem bizonyos szakaszában vidéken dolgozhattam, egy megyeszékhely intézményében, ahol idővel belőlem lett az első számú vezető. Konkrétan a salgótarjáni Nógrád Megyei Művelődési Központról van szó.

Nem voltam harminc éves, amikor megbíztak az intézmény vezetésével, mégpedig egy olyan intézményével, amely nemcsak méretét tekintve volt nagy, de sok-funkciójú is, s ez igencsak nagy feladat volt. Salgótarjában minden ebben az intézményben kapott helyet, a színház, a hangverseny, a képzőművészeti kiállítás, és persze ott zajlott a jellegzetes művelődésszervezési tevékenységek teljes köre –, hogy a helyi közélet más eseményeiről ne is beszéljek.

Az intézmény a város közepe volt, de közel sem olyan jól ellátva létszám szempontjából, mint teszem azt ma, amikor már kialakult a gyakorlatban, hány ember szükséges egy intézmény üzemeltetéséhez. Akkoriban közművelődési szakemberek legfeljebb heten voltunk, holott megyei központról volt szó. Reggeltől késő estig munkálkodott mindenki. Én sem kíméltem magam. Nagyon különleges vállalkozás volt: egy intézményt kellett beindítanunk. Egy olyan városban, amelyik még az ötvenedik születésnapját sem ünnepelte. Urbánus kultúra – amely az évszázadokat átívelve születik meg – nem volt Salgótarjában.

Ha színházat akartunk, felültünk a vonatra, és elmentem a szolnoki színházhoz, hogy a repertoárjukat játsszák el nálunk. Szerencsénk is volt: Szolnok akkoriban az ország legjobb színházának számított, a Székely Gábor-féle időszak is erre a periódusra esett. És hívtuk a debreceni színházat egy-egy operával, fellépett nálunk a Vidám Színpad és számos kisszínház. Műfajok tekintetében gazdagabb műsort tudtunk összeállítani, mint egy kőszínház. És rendkívül színvonalas alkalmakat biztosított a Filharmónia is. Kiállításokat szerveztünk, próbáltuk bemutatni a magyar szellemi műhelyeket, művésztelepeket. Kondor Béla nagykiállítás előttünk talán csak Székesfehérváron volt. Beindítottuk az azóta már hagyományossá vált Salgótarjáni Tavasz Tárlatot. Katalógusát, plakátját máig én tervezem. Legutóbb is az én beszédem nyitotta meg a Tárlatot – utolsóként az egykori alapítók közül.

Abban az időben szerveztük meg az országos hírű szabadtéri szoborkiállítását. Salgótarjának van egy zárt tere, a város közepe, amin szinte mindenki átjár. Mi itt mutattuk be a műtermekből, kivitelező műhelyekből kölcsönként szobrokat az ország minden részéről.

Évi 10-12 alkalommal országos rangra érdemes képzőművészeti kiállítást rendeztünk. Ezeket személy szerint is ambicionáltam, ugyanis a 70-es évek elejétől tagja voltam a Magyar Művészeti Alapnak, mint tervező grafikus.”

A művész és a népművelő

„Valaha voltak festői ambícióim. Az első észak-magyarországi tárlatokon még táblaképekkel szerepeltem. Figyeltem azonban a barátaimat, a kollegákat, akik nem vasárnapi festők voltak. A festő, amikor eszébe jut valami, kora reggel felkel, s minden csak rá vár a műteremben. Együtt él, lélegzik a terpentinnel meg az olajfestékekkel. Olyan világ az, ami teljességében igényli az embert, festői látással és festői módon való gondolkodással. Én pedig nem így szemléltem és elmélkedtem. Napközben közművelődési tevékenységek tervezésével foglalkoztam, ami jóval gyakorlatiasabb világot feltételez. A megoldást számomra a tervező grafika adta, amivel párhuzamosan a közművelődési munkát is végezni tudtam.

Az utcán egy falragasz, egy plakát kirakatrendező-dekoratőr iskolát reklámozott, ez adta az ötletet, hogy jelentkezzek. A dekoratőriskolába sokan jöttek, olyanok is, akiket nem vettek fel a képzőművészetre, azt megelőzően pedig művészeti gimibe jártak, tehát velem szemben mindenképp nagy volt az előnyük. De azért felvettek. A második év végére, mint a szakma kiváló tanulója, első díjasként végeztem az országos kirakatversenyen. Nagy dicsőség volt, mert minden évben csak egyikünket választották ki. A helyezésem magas kezdőfizetéssel járt. Úgy emlékszem, 1700 forinttal kezdtem akkor, amikor az orvosok fizetése nem lépte még túl az 1100 forintot.

Beiskolázó cégem a salgótarjáni állami áruház volt, hozzájuk kellett visszamennem. Dolgoztam is ott egy darabig, majd elkezdtem továbbtanulni. Mivel az érettségi után nem mehettem közvetlenül tovább, majdnem mindent levelezőn kellett elvégeznem. Emlékszem, hogy annak idején filmrendező is akartam lenni. Tetszett a filmezés, a képi megfogalmazás izgató. Majd beiratkoztam az egri tanárképző főiskola rajzszakára, kiállításokon szerepeltem, bekapcsolódtam a közművelődési munkába, megyei képzőművészeti és bábos szakreferens lettem. Rétei Ferenc, nagyon fiatalon meghalt barátom hagyományozta rám ez utóbbi címet. B-kategóriás működési engedélyt kaptam az intézettől, majd ehhez társult még az A-kategóriás képzőművészeti szakkörvezetőim is. Tehát már negyven évvel ezelőtt bekapcsolódtam a közművelődésbe – külsőként.

Grafikusként egyébként a moziüzemi vállalatnál is dolgoztam egy-két évig. Salgótarjában akkor jelentek meg először Pesthez mérhető óriásplakátok, nagyban megfestett, felismerhető színészekkel. Megvan persze ennek is a technikája. Kell hozzá egy fénykép, amit episzóppal kivetítünk. Az arc plasztikája festői feladat a tónusok miatt.

Hogy visszatértem Salgótarjába reklámgrafikusnak, bár Pesten is kaptam ajánlatokat, azért történhetett, mert családot akartam alapítani. Régóta udvaroltunk egymásnak a volt feleségemmel. Aztán éltünk is huszonvalahány évig egymással. 17 éve elváltunk – ebbe a hatvan évbe ez is belefér. És még sok más is. Rövid időn belül ugyanis elhívtak a megyei népművelési tanácsadóhoz. Ez volt a megyei művelődési központok jogelődje, amihez mostanában több megye is visszatért. Odakerültem, és hamarosan átadásra került az új megyei művelődési központ. Az országban akkoriban épültek ki egymás után ezek a központok, a Nógrád megyei viszonylag a sor elején került átadásra.”

A közművelődésben vállalt szerep

„Másfél évig megbízott igazgató, azt megelőzően pedig a városi tevékenységért felelős igazgatóhelyettes voltam. Felszólítottak, hogy pályázzam meg az igazgatóságot. Akkoriban a megyei igazgatói állások, mint felelős beosztások a pártbizottságok hatáskörébe tartoztak. Azért is gondolkodhattak olyan sokáig: nagyon fiatal, hosszú hajú fickó voltam, aki színes ingekben jár, és nem a mi kutyánk kölyke. Balassagyarmatról, a „szomszéd várból” kerültem ide Salgótarjánba, az egykori megyeszékhelyről a későbbibe.

A feladat kettős volt. Egyrészt a városi, másrészt kötelezettségeink voltak a településeken: a művelődési otthonok fejlesztésében, a képzésekben, a tanácsadásban.

Nagyon fontos szakmai-politikai kérdés volt Salgótarjánban az oktatás és a közművelődés együttműködése is. A Hét című műsorban volt szerencsém két egymást követő héten Vitányi Iván után szerepelni. Vitányi ugyanis felkeresett néhány helyet az országban, többek között Salgótarjánt is, hogy felmérje a közművelődési intézmények szerepét az oktató munkában. Tarjánban én ismertettem az elképzeléseinket. Nagyon figyelemre méltónak tartották, hogy egész évre szóló, óvodásokat, általános- és középiskolásokat egyaránt érintő komplex programunk van.

Nem úgy akartunk bekapcsolódni az oktatási tevékenységbe, hogy behatolunk az iskolába. Az Öveges professzor persze ezt tette annak idején a maga zseniális óráival, belőle azonban csak egy volt.

Nem azt az utat kerestük, hogy bevonulunk az iskolákba, és ott tanórák keretében dolgozunk. Azt próbáltuk elérni, hogy minél több olyan program legyen a házban, amit egy évre előre rögzíteni tudunk, így elkészülhetett hozzá egy munkafüzet, amivel az óvónő előzetesen felkészíthette a gyerekeket a várható programra: bábelőadásra, filmre, hangversenyre, vetélkedőre. Minden rendezvénynek volt egy kifestő lapja, ami-re az került, ami eszükbe jutott az eseményről. Fontos, hogy a gyerekek így folyamatosan foglalkoztak vele, készültek rá. Az óvónők, tanárok pedig egyéb más ismereteket is hozzá tudtak illeszteni.

Tudtuk, ha azt akarjuk, hogy a gyerekek majdnem folyamatosan művelődő felnőtté váljanak, már óvodás korban el kell kezdeni azoknak a szokásoknak a kialakítását, igények előhívását, amelyek majd a felnőttet is jellemzik.

Annak idején az elismerést szerényebben mérték, módjával adták a jutalmakat is, nem úgy, mint most. Megkaptam a Szocialista Kultúráért érdemrendet. És van egy rendkívül dekoratív kitüntetésem is, az Országos Béketanács kitüntető érdeme. Gyönyörű, művészi munka. Azért kaptam, mert plakátújságot készítettünk a barátaimmal a Hazafias Népfrontnak. Ilyen kitüntetést adtak Magyarországon Brezsnyev elvtársnak is, úgyhogy nagy embereknek jutott.

Négy-öt éve kaptam meg munkám elismeréseként a legmagasabb szakmai kitüntetést, a Bessenyei György-díjat. Ebből adják ki a legkevesebbet, tényleg büszke vagyok rá. Úgy ítélem meg, hogy ebbe az elismerésbe belejátszik, hogy szakmai életem felét intézményben töltöttem, talán valamit meg tudtam őrizni, át tudtam menteni ebből a minisztériumba is.

Mielőtt Pestre kerültem volna, a zánkai úttörővárosban kulturális igazgatóként két évet töltöttem. Azzal tudtak elcsábítani, hogy most telepítenek intézményeket, amelyeket be kell indítani. Volt egy művelődési központ, egy múzeum, egy könyvtár és egy gyermekalkotásokat bemutató galéria. A gye-

rekek csak egy hónapot töltöttek ott, ezért olyan sokkoló hatású programot kellett nyújtani mindenből, hogy mikor visszamennek a településre, verjék az asztalt, hogy nekik ez kell. A veszprémi színház, folk-beat zenekarok, Halász Jutka – többek között belőlük állt a műsor. Mellette pedig könyvtárhasználatra, múzeumok látogatására próbáltuk szoktatni a gyerekeket.

Végül a zánkai döntésemért azért nem bántam meg, mert megismertem egy új tájat, helyet, embereket. A gyerekeim is beleszeretett a füredi iskolába, meg egyáltalán, az ottani életformába.

Zánkáról Pestre kerültem, először a Pest megyei tanácsra, aztán a minisztériumba. Olyan kollegát kerestek, aki nem az egyetemi padot cseréli fel a hivatali íróasztallal, hanem már belülről is látott művelődési házat.

Szakképzésosztályon 17 évet töltöttem a minisztériumban, mindig volt olyan munkám, hogy ne érzékeljem az időt, ami lekötött, és amivel közvetlenül tudtam segíteni az intézményeket.

A legfontosabb feladatot a közművelődési törvény készítésénél láttam el. Nagyon sokan részt vettek benne, akiknek kikértük a véleményét, de végül csak néhányunkra, két-három emberre maradt a feladat érdemi része. Nagyon nagy dolognak tartom, hogy létezik a kulturális szaktörvény. Olyan időket élünk meg, amikor egy bizonyos művelődéspolitikai felül kívánna vizsgálni, hogy ennek az intézményhálózatnak mennyi a létjogosultsága, mennyire korszerű és mennyire felel meg a lakossági igényeknek. Be kellett bizonyítani, hogy rengeteg érinték keletkezett az intézményekben. A település közösségi színterei. Elsorvasztani, megszüntetni bűn ezeket, helyébe ugyanis nincs más. Ha rosszul üzemel egy intézmény, meg kell keresni a működésképtelenség okát. Magyarországon sok a kistelepülés, ahol nincs más lehetőség. Valamilyen művelődési igénye pedig minden embernek van. Ha más nem, elmegy megnézni az unokájának az óvodai műsorát. Létező, elpusztíthatatlan emberi igények, amelyek a közművelődési tevékenységekben valósulhatnak meg. Kell persze egy értelmes népművelő is, aki fel tudja táni azokat az igényeket, amelyek nem láthatók, de léteznek. Minden településnek más a társadalmi rétegzettség, mások a gazdasági viszonyai. Egy komplexen gondolkodni tudó, tervezni, elemezni képes ember kell, aki gondját viseli az egésznek. Ha ez is megvan, akkor már csak az önkormányzati akaratnak kell ebbe az irányba hatnia.”

Vállalások és...

„Jó pár éve egy úgynevezett Galéria Alapítvány kuratóriumi elnöke is vagyok. Először Zebegényben voltam a Szőnyi Baráti Körnek az elnöke. Annak, amelyik a nyári szabadiskolát is szervezi. Ez azonban nagyon messze volt, és ráadásul már-már intézménnyé alakult át, amit tisztelességgel csak úgy lehetett volna ellátni, hogyha az ember ott van, nemcsak kijár időnként. Később a dabasi művelődési központ igazgatónöje megkért, hogy legyek a Galéria Alapítványuk elnöke. Lényegesen közelebb van, és létrehoztak egy galériát is. Kossuth Lajos apjának az otthona volt pár évig az a ház. A vármegye nemessége felhozatta az apát, mikor Kossuth a börtönben raboskodott, és ott is halt meg az öreg, Dabason. A ház utoljára méhteleg volt. Pályázatból újították fel és lett belőle egy öttermes, csodálatos kiállító tér. Ez az, amit hétfvégenként is tudok csinálni. Egyébként mi vagyunk a település legkomolyabb civilszervezete. Ismerem jól a polgármestert, gyakorlatilag

pontosan le tudom modellezni ezt a települést, mert szinte benne élek.

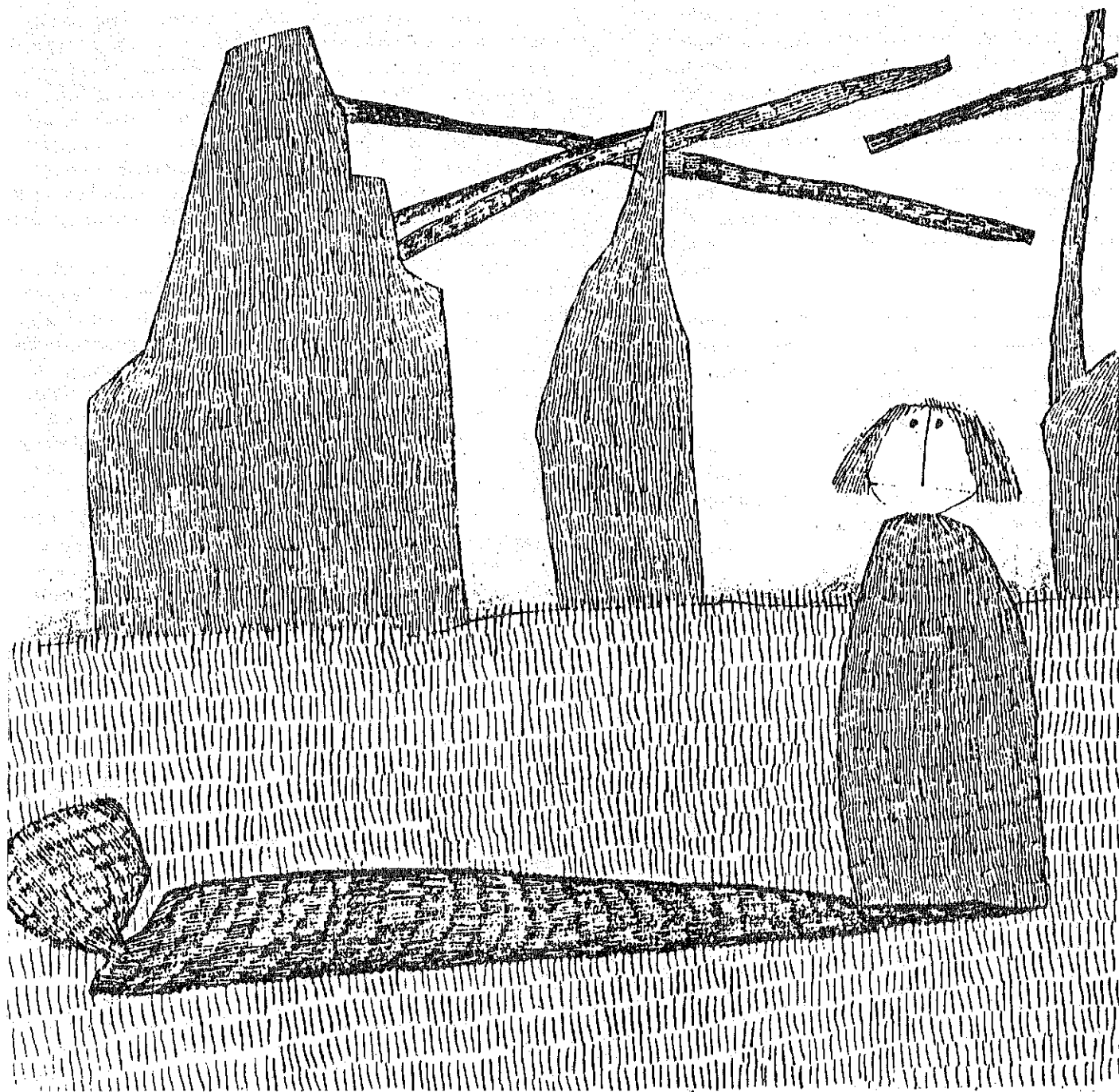
Azért is fontos ez az alapítvány, mert kuratóriumában fiatalkori barátaim vannak: Lóránt János festőművész, Prókay Gábor a képző- és iparművészeti lektorátustól, Pásztor Béla Veresegyház polgármestere, Deák Ferenc a helyi családi orvos, aki még Salgótarjánban kezdett. Így a helybeliek tekintélyét is hozzá tudom adni a munkámhoz.

Változatlanul foglalkozom továbbra is tervező grafikával. A Művészeti Alap jogutódjának is tagja vagyok. A közművelődési munkától nem fogok elszakadni. Megszerzett tapasztalataimra, ismereteimre támaszkodva felkérhetnek vagy megbízhatnak szakértéssel. Mint szakértő rajta vagyok az országos listán.

„Pótcselekvéseim” közül az egyik legfontosabb, hogy nagyon szeretek és állítólag nagyon jól tudok főzni. Elsősorban leveseket tudok és szeretek. A húsleves és a halászlé mellett a

palóclevest kedvelem, amit Gundel talált ki Mikszáth tiszteletére. És még nem említettem, hogy állandóan házakat építek. Ahova költöztem, ott mindig készült egy új ház, amiben én segédkeztem. Így például a lányomnak is. Elsajátítottam ezeket a készségeket. Sok szakipari munkát magam meg tudok csinálni.

A barátaim a 60. születésnapomra Udvardy Erzsikének, egy régi barátomnak, a Kossuth-díjas festőnek az új nagyalbumát adták nekem. Még Zánkáról ismertem, ugyanis ő Badacsonytomajon lakik. Erre én is küldtem neki egy könyvet, amit most terveztünk a Galéria Alapítvány titkárával, Tapodi Katával, a dabasi klasszicista kúriákról. A címe: Építészeti értékek Dabason – A klasszicista kúriák múltja és jelene. Vagy három tucat kúria anyagát gyűjtöttük össze, leírással, homlokzati alaprajzzal, fényképpel az eredeti, az ötvenes évekbeli és a mai állapotukról. Kiállítás is készült az anyagból.”

CSÁNGÓ SORSKÉRDÉSEK V. „A gúnyánkról isz teccődik, magyarok vagyunk...”

1999. november 12-én Szamosújváron a Téka Alapítvány székházában tanácskozára gyűltek össze néprajzkutatók, egyetemi hallgatók, érdeklődők, hogy előadásokat hallgassanak, vitatkozzanak az északi csángómagyarság viselet-kultúrájáról és megmaradásuk esélyeiről.

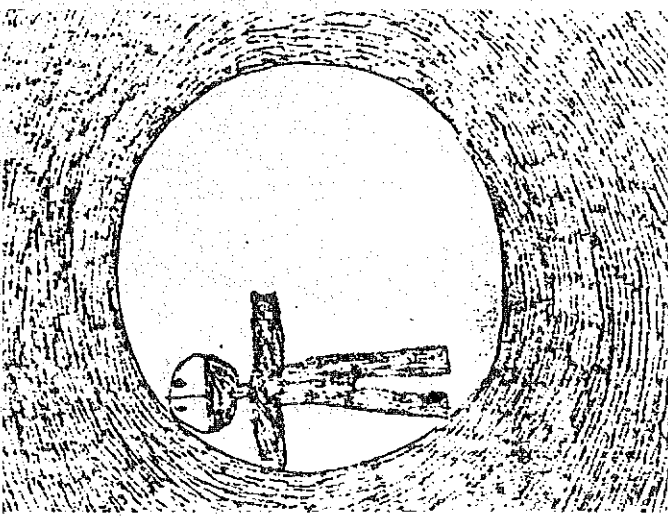
Énekekkel, táncokkal kezdődött a program. A moldvai vendégek mellett a szamosújvári fiatalok adták a műsort. Majd Kallós Zoltán előadása következett. Ismerkedéssel, beszélgetéssel zárult az első nap.

A második nap Halász Péter előadásával kezdődött, aki a csángók történetét, sorsuk alakulását mutatta be. Majd sorra következtek a felkért előadók: Gazda Klára, Lőrincz Etel, Pozsony Ferenc, Sági Lajosné, Szentimrei Judit és Tánczos Vilmos. Az előadások szünetében parázs vitára is sor került a teendőket illetően. De beszélgetni is lehetett Csicsó Antallal, a Moldvai Csángómagyarok Szövetségének elnökével, Duma Andrással, a Klézsei Csoport elnökével és Harangozó Imrével, az újkígyósi Ipolyi Arnold Népfőiskola elnökével. Az egyik teremben Jugánból, Kelgyesztről és Szabófalváról érkezett csángó asszonyok szövetséket állítottak fel és dolgoztak rajta egész nap. Este pedig táncház volt. Vasárnap délelőtt Válaszútra látogattak a tanácskozás résztvevői, ahol láthatták Kallós Zoltán lenyűgözően gazdag kalotaszegi, mezőszéki és moldvai gyűjteményét. Végül a szamosújvári örmény templomban Daczó Gergely atya mondott misét a moldvai csángókért.

A tanácskozás legfontosabb megállapítása talán az volt, hogy az északi csángó magyar kultúrának nincs megmaradási esélye Romániában. Az elkövetkezendő időszak legfontosabb feladata tehát, hogy a lehető legteljesebben megörökítsük és archiváljuk a még élő hagyományokat.

A csángó szervezetnek nagy szüksége van a segítségre. Mind a szakmai, mind az anyagi eszközök tekintetében elkél a támogatás. A moldvai csángómagyarság öntudatra-ébredésének, megerősödésének – egyáltalán túlélésének – csak akkor van esélye, ha kialakul egy jól működő, erős érdekvédelmi szervezet.

A programot az Ipolyi Arnold Népfőiskola (Újkígyós), a Kallós Alapítvány (Kolozsvár), a Lakatos Demeter Egyesület (Budapest), a Magyar Művelődési Intézet (Budapest) és a Téka Alapítvány (Szamosújvár) rendezte.

PRÍMÁSOK TALÁLKOZÓJA

Csikszereda, 1999. december 4-5.

A Hargita Székely Állami Népi Együttesnek „hivatalosan” az a feladata, hogy ápolja az erdélyi folklórt, dolgozza fel a térség táncait és mutassa be azokat. András Mihály igazgató azonban azt vallja, hogy helyzetüknél fogva felelősek minden népi érték felkutatásáért és megőrzéséért. Ezért szerveznek táncházakat, fesztiválokat, tábort, és gondoskodnak az utánpótlás neveléséről is.

A magyar nyelvterület keleti szélén – ott, ahol sok faluban még élő néphagyományként fellelhető a régi székely, a gyimesi és a moldvai csángó kultúra – dolgozik az együttes sok ötlettel, konok következetességgel. Két esztendővel ezelőtt kitalálták: olyan zenészeket gyűjtenek össze, akik az erdélyi folklórnak autentikus őrzői, akik a legrégebbi zenei réteghez tartozó muzsikát játszik. András Mihály így vélekedik erről:

„Esetünkben olyan kultúrával állunk szemben, amelynek megszokott és természetes hagyományozódása kezd megszűnni. Ezért ezt a funkciót át kell, hogy vegye egy tudományos és következetes hagyományőrzés. Nemsokára, amikor ezt a kultúrát elveszítjük, mert kihalnak ezek a zenészek; mi erdélyiek, magyarok, románok, cigányok rájövünk majd arra, hogy elvesztettünk valamit, amit jobban kellett volna ápolni. Itt egyfajta kulturális világörökségről van szó, világszínvonalú értékről, amit egyelőre sajnos nem tudunk megfelelő szinten tartani. Ezért a fesztivál legfőbb célkitűzése az értékőrző, értéktovábbadó funkció.

Főleg erdélyi zenekarokat hívnak meg, olyanokat, amelyeket már nem használnak a lakodalomban. Ezek paraszttáncok; hangszerük a hegedű, brácsa, bőgő, cimbalom, s persze a furulya, kaval, tilinkó, koboz, duda is. Előfordul és megengedjük néha, hogy harmonikások is jöjjenek. A legjobb prímásokat próbáljuk elérni. Most már a prímásoknak is presztizskérdéssé vált, hogy meghívják-e őket a Prímások Találkozójára. Évről-évre visszahívunk zenekarokat és már látható az eredmény is: örülnek, hogy jöhetnek, hogy újra szükség van rájuk, hogy újra használják őket. Gyakorolnak. Sőt, a környezetükben élő fiatalok is felfigyeltek arra, hogy ezek a zenekarok – amelyeket ők eddig nem használtak – meghívást kapnak a Prímások Találkozójára, a Gyimesi népzene- és néptánc-táborba, a Vicei Fesztiválra, külföldre. S most már a fiatalok is foglalkoztatják azokat a bandákat, amelyeket különben elhanyagoltak volna. Így a rendezvénynek ilyen pozitív hatása is van, nemcsak az, hogy a zenészek fellépnek itt és megtapsolja őket a közönség.

A fesztiválnak fontos feladata természetesen a folklór-gyűjtés és -archiválás. Az anyagot feldolgozás után mind hang-, mind videokazettán ki szeretnénk adni.”

A főszerzői feladattal minden évben más szakembert bíznak meg, akit aztán munkájában mindenki segít. Idén az együttes személyzetisére, Sinka Tiborra esett a választás. Ez telitalálatnak bizonyult. Sinka Tibornak igen széles ismeretségi köre van, elsősorban a cigányzenészek körében. Sőt ő maga is zenész. Az idei – harmadik – találkozó megszervezése ezért nagyon jól sikerült. Két napon keresztül szólt a zene. A Hargita Székely Állami Népi Együttes tagjai a háttérben táncoltak, alakjuk vászonra vetülő árnyként jelent meg, jelezvén, hogy amit hallunk, az tánczene. De itt és most nem a táncon, hanem a zenén van a hangsúly.

A Hargita Székely Állami Népi Együttes tagjai megszállottak. A népi kultúra megőrzésének elkötelezettjei. Szakmailag profik, akik amatőr lelkesedéssel dolgoznak. Mindig kitalálnak valami újat. 2000 szeptemberében Kárpát-medencei turnéra indulnak.

A IV. VICEI FESZTIVÁL

Vice, 600 lelkes, magyarok lakta falu a Mezőség szívében. Ott élő honfitársaink számára minden év októberében itt van a világ közepe.

Mezőségen a magyarság szórványban él. Itt, a falvak többségében már régóta nem ápolják a magyar hagyományokat. Az emberek többsége beletörődött a magyar kultúra lassú kiveszésébe.

De néhány éve valami történt. Lőrinczi Károly plébános elhatározott valamit. Úgy döntött: nem hagyja, hogy a néphagyományok nyom nélkül eltűnjenek. „Úgy éreztem, hogy az embereket össze kell gyűjteni. S azt tapasztaltam: a falvakban élne még ez a kultúra, ha valaki mozgatná. Azt szeretnénk elérni, hogy minden ember szervező legyen a Mezőségen, akit érdekel a kultúránk, akit érdekel ennek a népnek a sorsa. Hogy egy kis tevékenységgel, egy kis áldozattal hozzájáruljon ehhez a fesztiválhoz. Nemcsak azzal, hogy egy húsz perces előadással fellép, hanem azzal is, hogy egész éven keresztül ezt a kultúrát éli tovább.”

Lőrinczi Károly hamarosan szövetségesre is talált. András Mihály, a Hargita Székely Állami Népi Együttes igazgatója – mezőség szülőtte – meghallotta a hívó szót. „Minden magyar embernek oda kell figyelnie, hogy a szórványvidékeken mi történik a magyarokkal és hagyományainkkal. Könnyű Magyarországon, s nekünk Székelyföldön magyarnak lennünk, de itt, ahol kis létszámban élnek a magyarok, nagyon oda kell figyelniük, hogy mi történik a magyarsággal. Minden ici-pici dolog, ami itt történik: érték. Hogy régi barátok találkoznak, hogy új barátságok szövődnek, hogy a gyerekek újra tanulják nagyszüleik zenéjét, táncát, hogy átöröktik szüleik szokásait, hogy az egyház és a kultúra munkásai együtt szervezik a fesztivált és, hogy mellénk állnak a környéken dolgozó papok és művelődésszervezők. A Vicei Fesztivált olyan falvak részére szervezzük, amelyeket soha, semmilyen

előadásra nem hívnak meg. Mert úgy gondolják, hogy ezekben nincs már semmi érték. Pedig minden faluban megvan, csak nem szabad elhanyagolni őket.”

S négy éve októberben énekesek, zenészek, táncosok gyülekeznek Vicén, hogy bemutassák: él még a néphagyomány Bálványóváránál, Búzán, Ördöngösfüzesen, Szépkényerűszentmártonban és a többi faluban.

Gergely István, csíksomlyói plébános minden évben eljön a fesztiválra. Nem véletlenül. „Vicében születtem. Ez a föld teremtett engem is. Ehhez kötődöm. A fesztivállal haló gyökereinket élesztjük újra. Hála Istennek vannak olyan emberek, akik felismerték ezeket a gyökereket és megérintették azokat. S ezen érintés hatására – mint a Sixtus-kápolna freskóján Isten újjának érintésére – életre kelt az élettelen test: a régi értékek, hagyományok, énekek, táncok. A szívem dalol, örül. Szívvel-lélekkel mellette vagyok, támogatom. Ha kell, az ingemet is odaadom érte.”

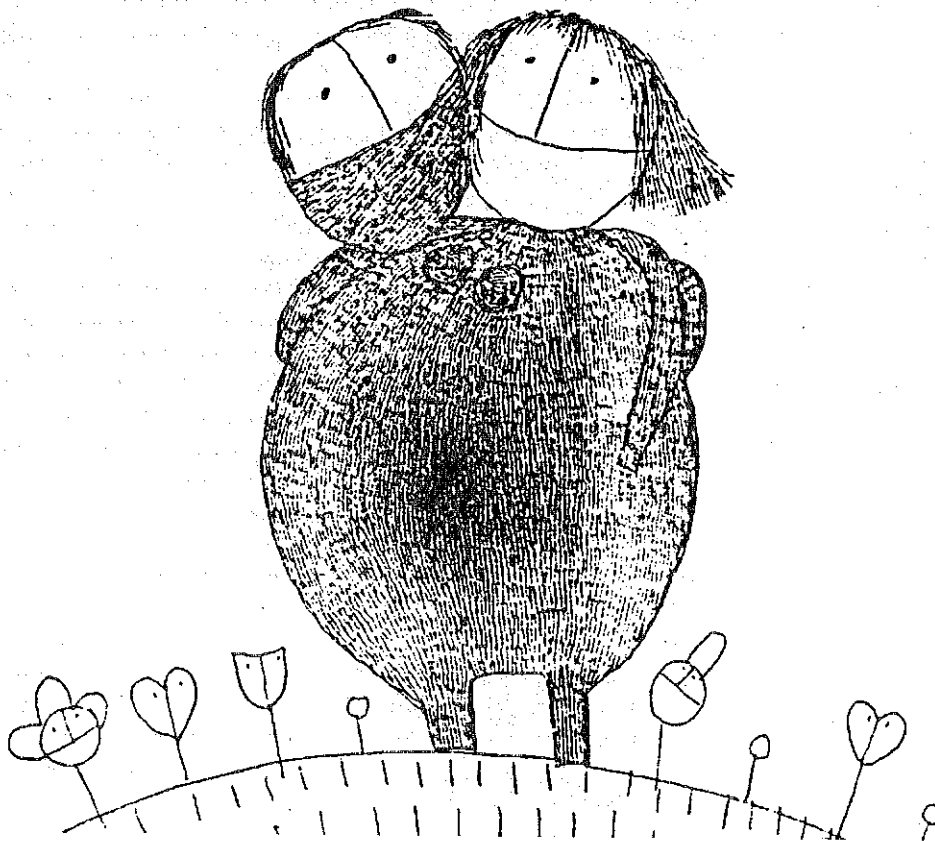
A IV. Vicei Fesztivált 1999. október 2-án tartották. Dél előtt 10 ókor a csoportok felvonulásával kezdődött a program, majd az egyházi kórusok műsora következett. Délben került sor az ökumenikus istentiszteletre. Délután kettőtől este hétig pedig a szabadtéri színpadon sorra váltották egymást a fellépő szólisták és együttesek. A műsort a Hargita Székely Állami Népi Együttes előadása zárta. Vacsora után hajnalig tartott a bál.

A szórványban élő magyarság magára-találásának ünnepe a Vicei Fesztivál. A régi táncok, dalok és szokások felidézése, a régi ruhák felöltése öntudatot, tartást ad az embereknek és ösztönzést a közösségeknek: a megmaradás titka a gyökerekben van.

András Mihály úgy tartja: „Ha ezt a paraszat újraszítjuk, ezt a tüzet tápláljuk, akkor ez élni fog, míg a világ.”

A kisebbségben élő magyarság kulturális eseményeiről:

Romhányi András

A SZELLEMI KÖRNYEZET SZENNYESEI

Beszélgetés Gazda Istvánnal

Gazda István tudománytörténész, intézeti igazgató: Emlékezetes előadásain az ELTE magyar-népművelés szakán tudósok mozaikportréit vázolta föl. Feltűnő volt szüntelen kapcsolatépítése a múlt, a mindenkori jelen és a jövő között. Szavak kardélére tűzött minden sarlatánt, nem kímélve azokat sem, akik diplomával végeztek a „rontást”. Most, a Milleniumi Emlékbizottság tagjaként ülésről-ülésre a jövő mérlegén méri meg a mai döntéseket.

– Tanár úr, mit szól hozzá, hogy Konrad Lorenz erkölcsi ítéletet mond már előre arról, aminek bekövetkeztét a tudósok még most is csak jósolgatják? Azt írja: „Néhány százezer évvel ezelőtt csak állatok és növények voltak a világon, ember nem, s a rendszer tagadhatatlanul jól működött, még jobban, mint az emberrel együtt. A nagy veszély abban rejlik, hogy ha fajunk kipusztítja magát, sok más élőlényt is magával ránt, és ez már erkölcstelen!”

– Engem csak az állítás első része érdekel. Az, hogy az ember kipusztítja önmagát. Mert ez még erkölcstelenebb. Valószínű, hogy Magyarország – ha megtartja halálozási arányszámát – száz év múlva eltűnik a világtérképről. Tehát van még egy kis időnk a filozófiai vitára. De szeretném remélni, hogy a folyamat megállítható. A szociológusok azt mondják, mivel kevés gyerek születik, ezért a népesség viharosan csökken. Én nagyobb gondot látok. Azt, hogy sok ember idő előtt hal meg. A KSH demográfiai évkönyvéből kiderül, hogy azok a betegségtípusok, amelyek 40 évvel ezelőtt a 80 évesnél idősebb korosztályban teljesítették be a véget, ma a negyvenes generációból szedik áldozataikat. Mert sikerült akkora mennyiségű vegyszert és gyógyszert juttatni a magyarországi emberek szervezetébe, amennyi már bőven sok ahhoz, hogy természetes védekezőrendszerét tönkretegy és ne tudjon ellenállni az egyszerű betegségeknek sem. Az infarktus fél évszázada jelentéktelen betegség volt, és érdekes megfigyelni, hogy a sztahanovista mozgalom fénykorában évente 1 százalékkal sem nőtt az ebben meghaltak aránya. Vagyis nem hiszem, hogy az infarktus a stressz következménye. Hanem az egyik olyan betegség, amelyik körültekintő szűrővizsgálattal megelőzhető. De ez nálunk ma senkit sem érdekel. Például az, hogyan kell a magas koleszterinszintet visszaállítani. Egy orvos barátom azt a hasonlatot használja, hogy ha egy kád már csurig van vízzel, akkor mi elzárjuk a csapot – megmondjuk a betegnek, mit ne egyen.

– Ám a laikus beteg végletesen kiszolgáltatott. Nemcsak orvosának, hanem a tudomány eredményeinek és cáfolóinak, a lobbiknak és ellenfeleiknek. A tojást például időközben „rehabilitálták”, most éppen az derült ki róla, hogy nem növeli a koleszterint. Lehet, hogy túl olcsó fehérjeforrás, és ezért konkurens volt valami másnak?

– De ha nem is eszik tojást, attól a kád még tele van! Az például senkinek nem jut eszébe, hogy húzzuk ki a dugót. Hogy más szemlélettel közelítsünk a problémához. Ám ami nincs leírva a tankönyvben, az nem létezik. A profik csak ahhoz igazodnak, ami azokban írva áll. De hogy az igaz vagy sem – a leírtak, a megtanultak ellenkezőjéről nehéz meggyőzni bárkit is. A világ milliárdokat költ különböző kutatásokra, amelyek eredményei 5 százalékkal javítják egyes betegek állapotát. Csak azt felejtették el megmondani, hogy a mérés hi-

bája plusz-mínusz 5 százalék.

– Akkor mi okozza, hogy a különböző halálokok harminc évvel korábban pusztítanak, mint az „normális” lenne?

– Biztos vagyok benne, hogy nem a stressz. Itt az történik, hogy irracionális okkal magyaráznak egy racionális okozatot. Az okot nem tudják, mégis következtetést vonnak le – ez a kuruzslás magas iskolája, ezért a középkorban rendszeren máglya járt. Nálunk pedig Munkaérendment. Racionális okozatot csak racionális okkal lehet megmagyarázni. Tizenöt évvel korábban egy orvos barátom, aki bebizonyította, hogy a gyomorfekélyt baktérium okozza, mire mindenki rávágta: ez hülyeség! A tankönyvekben ugyanis az áll, hogy idegi eredetű. Két évvel ezelőtt egy ausztrál tudós is eljutott a baktériumig, mire rá is azt mondták: nem normális. De ő átment Amerikába, ahol igazolhatta tudományos felfedezését. Nemrégiben a magyar orvosok kaptak egy miniszteri körlevelet, hogy gyomorfekély esetén vizsgálják meg a bakteriális okot is. Vajon ki tudná megmondani, hányan haltak meg az eltelt 15 év alatt azért, mert félrekezeltek őket? Mert a tankönyvben másról szólt a szentírás?

– És a valóság miről szól? Miért kell idő előtt meghalniuk a biológiai még életképes nemzedékeknek?

– Valószínű, hogy külső környezeti okok miatt. A mérgező kipufogógáz, a végletesen szennyezett talaj (a mezőgazdasági vegyszerek nem bomlanak le, hanem csak gyűlnek az emberi szervezetben), és az, hogy nagyon sokáig 2 forintért bárki ki nyúlhatta magát. Arra gondolok, hogy az egyszerű torokfájásra, amit régen konyhasós öblögetéssel kezeltek, a patikában jó ízű, szerény mellékhatásokat mutató, de ágyúként ható gyógyszer lehetett vásárolni. Csak arról feledkeztek el, amit a fel-találó Fleming nagyon komolyan vett: gyógyszert csak akkor adunk, ha pontosan tudjuk, hogy az adott betegséget milyen baktérium okozta a szervezetben. De Fleming praktikus ember is volt, és tudta, hogy ezt az utasítását úgysem fogják végrehajtani. Ezért sejtette, hogy találmánya nagyobb bajt hoz az emberiségre, mint amekkora az eredménye. Mert a rossz antibiotikum is hat, csak hogy éppen azt a baktériumot öli meg, amelyik azért kell, hogy a szervezet normálisan működjön. És most itt tartunk, hogy Fleming jóslata bevált, a vegyszerekkel és az emberi-állati gyógyszerekkel megmérgeztük önmagunkat. Végzetesen megsértettük a koleszterinlebomlás mechanizmusát – és akkor jön az infarktus. A tankönyvekből pedig változatlanul ezt tanulják a leendő orvosok: „ezt szoktuk adni...”

– A tudomány, a tudósok precízen megkülönböztetik az erkölcsös és az erkölcstelen jelenségeket? Megszokott dolog a természet-tudományok történetében, hogy egy tudós nemcsak a természet jelenségeit vizsgálja, hanem ítéletet is mond?

– Szokás ezt tenni, de a minősítéssel 50–60 évet illik várni. A penicillint 1928-ban fedezték fel, 38-ban kezdték használni, 1945 után terjedt el Európában, nálunk is. Csodaszernek kiáltották ki a gyulladáscsökkentésére. Az is, ha ritkán alkalmazzák, napi használatra viszont alkalmatlan. Nálunk az influenzára is ezt adták, pedig azt vírus okozza.

– Az egyetemen tudomány- és technikatörténetet hallgattunk, és már a nyolcvanas években is nyilvánvaló volt, hogy a tudósok fontossága visszaszorul a gépekkel szemben. A technika győzelme

ma már véglegesnek mondható?

– Neumann János volt az utolsó, aki gyorsabban számolt, mint a számítógép. Kétségtelen, hogy kombinációban nem vehetjük föl a gépekkel, de az is, hogy nem tudunk jól kérdezni a gépektől. Ma már az orvos csak értékeli az adatokat, mert azokat – mennyiségük miatt – a gépek jobban föl tudják dolgozni. Száz évvel ezelőtt Hőgyes Endre minden baktériumot mérésrel ki tudott mutatni. Mára viszont elfelejtettünk mérni, pedig az emberi szem nem pótolható, nem helyettesíthető. Többek között ezért sem tudunk Fleming kívánságának eleget tenni, hogy mondjuk meg pontosan a baj okát. Leszoktunk arról, hogy arra használjuk a szemünket, amire jól lehetett, helyette azt mondjuk – mert ez az egyszerűbb –, hogy ez a szer 24 baktériumra jó. A technika győzelme tehát legalábbis viszonylagos. Egyszer azzal jött haza a gyerek az iskolából, hogy a biológia tanára azt mondta, ne együnk margarint, mert a szervezet nem tudja lebontani. Ez 15 évvel ezelőtt történt. A múlt héten a *Time* (megjelenik 4 millió példányban) címlapján ez szerepelt: a margarin megszűnt emberi táplálék lenni. Kiderült, hogy emberi fogyasztásra alkalmatlan, a második világháború idején azért találták ki, hogy a fronton a katonáknak legyen mit enni. Nálunk pedig most kezdik fél áron adni a dupla adagot.

– Ezt tegyük a szellemi vagy társadalmi szennyezés esetei közé. De mi a helyzet környezetünk állapotával?

– Nem tudom, hogy a világ országai mennyire szennyezettek, de hogy Magyarország kegyetlenül, az biztos. Naponta olvasok híreket veszélyes anyagok lerakatóról, amelyek a földre szivároghva táplálékunkat mérgezik, és tovább rontják a halálozási arányszámot. Azt szeretném, ha közfelháborodást váltana ki minden, nyilvánosságra került szeméttel, ha például meg tudhatnánk, miért nem használják nálunk azt a szert, amellyel ha leöntjük a szemétkupacot, nem csurog tovább a mérge. A színesfémek begyűjtését pedig egyszerűen meg kellene szüntetni. A millennium igazi megünneplése az lenne, ha kitisztítanák a csatornákat és a vízárkokat, leaszfaltoznák a még poros utcákat, kijavítanák a háborús sérüléseket mutogató házak vakolatát, és ha végre elővennének ősi értékünket, a leleményt. Ettől voltak tiszták a falvak száz évvel ezelőtt. Meg a divat is azt diktálta. Elő kellene venni Baross Gábor ötletét is, aki 25 százalékkal csökkentette a vasúti tarifákat. Ez akkor annyira bejött, hogy a nagyobb bevételből a MÁV minden mozdonyát, kocsiját ki tudták újra cserélni. De ezt ma senki nem meri megtenni. Nincsenek vagány ötletek. Amit egy Széchenyi, egy Baross kitalált, azt meg is valósította. Baross demokratikus ember volt, tehát senkinek a véleménye nem érdekelte. A nagykörúti házak homlokzatából egyszerűen leborotvált egy szobányit, hogy a sugárút elég széles legyen. A matematikai diákolimpiát minden évben a magyarok nyerik meg. Mert ilyen a szürkeállományunk. Ezzel szemben itthon nem működik semmi, nincsenek útjaink, a szállítás katasztrofális, ócska a hírközlés. Csak a tankönyvek szentírása van, meg az aspiráció: oda bekerülni! Holott száz éve tudjuk, hogy nem a tankönyv a fontos, hanem a tanár személyisége.

– Azok a technológiák, amelyek védik a környezetet, ma többet érnek, mint a hagyományos. Mintha a természeti és az épített értékek kezdenének jelentőséget kapni. Az új, környezetkímélő termékek mindenesetre drágábbak. Érvényesül-e az értékmegőrzés szempontja a tudományban is?

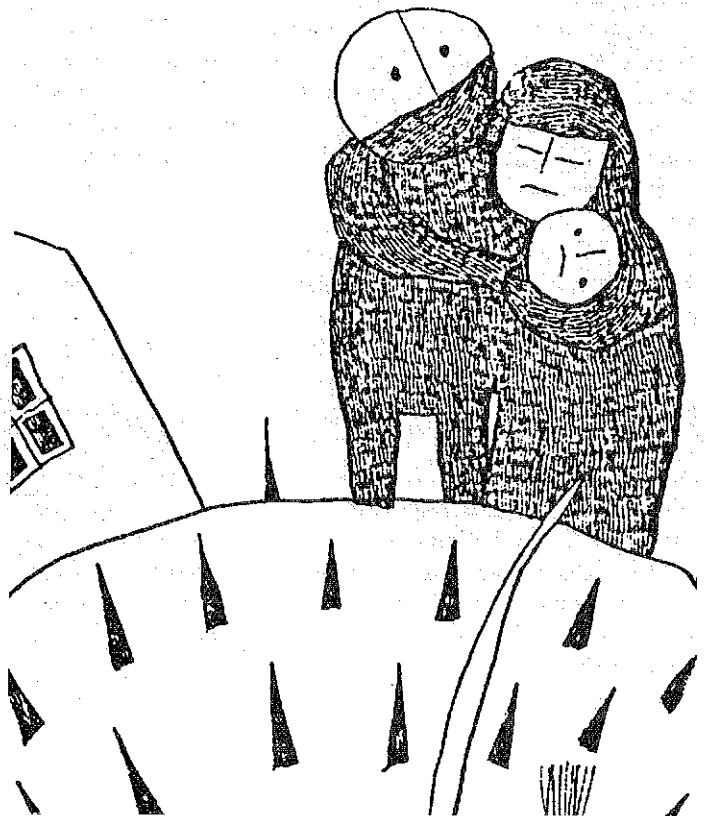
– Az csak később derül ki, hogy melyik technológia védi és melyik szennyezi a környezetet. Mert minden technika ká-

ros, csak az egyik kicsit szennyez, a másik pedig jobban. Ha mással nem, hát azzal, hogy több energiát használ. Ez is PR-munka. Mint az „újrapi” dicsérete volt. Az hagyján, hogy nehéz elolvasni a rányomatott szöveget, de más, új nyomda-technikát is kíván. Vagyis annak nyit új piacot.

– A technikai globalizációt tényleg szemlélik a tudósok? A laikus pedig, aki a PR-kampányok és saját ítéletei között vergődik, azt fogadja el, hogy a technika uralma végleges?

– A technika eredményei mögött mindig a tudomány áll: az űrhajók titánötvözetű burkolatát tudósok fedezték fel. Csak a szellem emberei ma nincsenek annyira divatban (pl. a Microsoft programjai is félig-meddig magyar agyakban születtek meg), és szerényebbek is, mint a technokraták, akik pontosan tudják, hogy a nagy pénz a gyártásban van. A tudományra óvatossággal adják a pénzt, egy matematikusnak például elég sokat kell talpálnia érte... Ami pedig a globalizációt illeti: nem rossz dolog az, csak okosan, mértékkel kellene használni az úgynevezett vívmányait. Az internetet például nem a primitív információk közzétételére, mert ezzel folyamatosan terjed a hülyeség. A szürkeállomány egy része elmegy, amelyik meg itt marad, az tényleg szürkévé válik. A veszély abban van, hogy a hülyítés szándékos is lehet. És ehhez nem is kell sok. Mert a külföldi tulajdonosnak amúgy is az az érdeke, hogy az intelligens agy hozzá menjen, neki dolgozzon. Németországban például az utóbbi öt évben a külföldi szakemberek között rengeteg a magyar. Ha zsidó az ember, elég csak egy kevés antiszemitizmus, hogy ne érezze itthon jól magát. A fiatal tudós pedig ne publikálhasson, a kiadók ne közöljék se cikkeit, se könyveit. A külföldi lapokban viszont örömmel megjelentetik, kongresszusokra hívják, ösztöndíjat adnak – és kész. Mire újból hazakerül, már 60 éves, és nincsenek 62 éves nagy felfedezők. Egy embernek csak egy nagy felfedezés adatik az életben. Így működik a szürkeállomány. Amely nemcsak tisztítja a környezetet, hanem szennyezi is.

Szikora Katalin

A FÖLD AZ EMBERREL ÉS NÉLKÜLE

Ami elromolhat, az általában el is romlik. Murphy sokat idézett bölcsessége a természetben is igaz. Vajon Földünkön, Napunk 9 vagy 10 bolygójában, galaxisunk sokat próbált rendszerében, ahol minden mindennel összefügg, létrejöhetnek-e rövidzárlatok? Felmondhatja-e a szolgálatot a rendszer valamelyik eleme, hogy ezzel beláthatatlan, vagy nagyon is belátható következmények sorozatát indítsa el?

Az ezredvég szenzációktól már elfásult embere is felkapja a fejét, amikor az újságok szalagcímekben éghajlati katasztrófát jósolnak neki, és horrorfilmeket megszegyenítő idegborzolóssal részletezik azt, ami 2100-valahányban történik majd, amikor egy felénk szálguló kisbolygó Földünkkel összeütközik. Valóban bekövetkezik? Az aggodalom miatt is környezetünket nagyon sokan védik, de sokszor úgy, hogy beavatkoznak az evolúciós folyamatokba. A másik véglet, hogy minden természeti változásért azt a vitathatatlanul kissé túlszaporodott, derék kétlábút ültetik a vádlottak padjára, aki már pisszenni sem mer, amikor fejére olvassák létéből fakadó bűneit.

De hol volt ő még akkor, amikor kihaltak a trilobiták, az ammoniták vagy a sauruszok? (Pedig milyen gazdaságos hústermelő állat lehetne ma belőlük!) Kipusztultak mindenféle emberi „segédlet” nélkül, mint ahogy a klíma is jóval melegebb volt a jelenleginél, a kipufogó gázok által indukált üvegház-hatás nélkül, és volt jégkorszak is, nem is egyszer. Szegény – Samu névre keresztelt – hölgy azért melengette elgémberedett tagjait Vértesszőlős hévforrásainak melegvízű zuhatagjai alatt. De volt itt tengerfenék az óceáni hátságokra jellemző ofiolitokkal, és megtörtént, hogy az óceáni lemez a kontinens alá nyomult, sőt, minden valószínűség szerint hazánk egy része Észak-Afrika partjairól toldott el mai helyzetébe.

Budapest ma is a világ egyik legszebb városa, de milyen szép lehetett itt a késő Miocén-kori panoráma, amint a tengerből kiemelkedő Budai hegyek sok-sok apró szigetének pálmafás partjait visszatükrözte a Pannon tenger vize! Csillaghegy abráziós fülkéi Capri Kékbarlangjának teremthettek volna konkurenciát. De hol voltunk mi még akkor? És hol volt Capri? Felmenőink hordába verődve vadásztak mindenre, ami ehető volt, és jóízűen elfogyasztották egymást is, ha tehették. (Úgy látszik, ezt olyan mélyen kódolták a génekbe, hogy napjainkig sem sikerült teljesen kitörölni.)

Attól a pillanattól kezdve, amikor az első egysejtűek megjelentek a Földön, erős kölcsönhatás alakult ki az élő és az élettelen anyag között. Az, hogy az élet a Földön keletkezett, vagy egy többtonnás meteorittal érkezett a „világúrból”, ma még vita tárgya. 1864-ben egy meteoritban az egysejtűekre emlékeztető szerves anyagot találtak, és ez annak idején szenzáció volt. Azóta harmincnál is több ilyen meteorit hullott le, ami azt valószínűsíti, hogy az aszteroidák őse, mielőtt ütközés vagy gravitációs robbanás miatt darabjaira hullott volna, hasonló fejlődési állapotokon ment keresztül, mint a Föld, csak „korai halála” vetett véget a beindult evolúciónak. Az viszont tény, hogy ismerünk 3,1 milliárd évvel ezelőttről baktérium-fossiláákat.

Azt, hogy az élet bölcsője itt ringott-e, ezen az idillikus afrikai tájon, nem állítjuk, de hogy itt találták meg az első életnyomokat, az tény. Ezek az egysejtűek még anaerobok voltak, mivel ebben az időben szabad oxigén még nem létezett akkora mennyiségben, hogy az életet képes lett volna fenntartani. Persze, ha nem volt oxigén, akkor nem volt ózonpajzs sem, így ezeknek a baktériumoknak és algáknak legalább 10-13 méter mély vízben kellett élniük, mert csak ilyen vastag vízréteg volt képes elnyelni a gyilkos sugarakat.

Atmoszférája ugyan mindig volt a Földnek, szinte attól a pillanattól kezdve, hogy a szoláris ködből bolygóvá alakult, de ez az elsődleges légkör nemesgázokból állt. Ezeket közel egy milliárd évig viselte bolygónk, s hogy miért vesztette el, arra nincs egyértelmű magyarázat. Valószínű, hogy az időközben intenzíven beindult vulkánokból kilövellt gázok szorították ki a világűrbe.

Három milliárd évvel ezelőttről már kék algákat is tartalmaznak a kőzetrétegek. Létük arra is bizonyíték, hogy ekkor indult meg a fotoszintézis, és amikor az oxigén mennyisége elérte a légkörben a jelenlegi érték 1 százalékát, akkor megindulhatott a légzés. Az első gigantikus hatást az élet ekkor gyakorolta környezetére.

Vitathatatlan segítséget kapott az élet a számára egyébként végzetes UVH sugaraktól is, mivel a vízgőzből – és a vulkánok produkáltak eleget – nem kevés mennyiségű oxigén és ózon szabadult fel. Az ózon pedig tette a dolgát – igaz, csak néhány kilométer magasra tudott emelkedni, de ott elkezdte máig tartó áldásos tevékenységét, és igyekezett útját állni annak az UVH sugárzásnak, amelynek létét köszönhette. Ez olyan eredményesen sikerült, hogy az élővilág elterjedésének felső határa a tengerekben néhány tíz centiméterre a víz felszíne alá emelkedett, az addigi 10-13 méteres mélységből.

Ezek után nem volt szükség másra, mint hogy elteljen még másfél milliárd év, és a légkörben annyi oxigén halmozódjon fel, hogy az élet kiléphessen a szárazföldre. Alig valamivel több, mint 400 millió évvel ezelőtt ez is megtörtént, s ezt az időpontot tekintjük a Föld harmadik, jelenlegi légköre születésnapjának. Ahogy az első, zsurlószerű növények megtelepedtek a szárazföldön, meggyorsult az oxigén felhalmozódása, és alig telt el újabb 100 millió év, mire mennyisége elérte és meg is haladta a századunkban mérhető értékeket.

A Karbon korszakra a meleg éghajlat és a rendkívül buja növényzet volt a jellemző, a Föld kőszéntelepeinek jelentős része ekkor képződött. Az önszabályozó rendszer azonban működésbe lépett: a lecsökkent széndioxid miatt alig-alig volt üvegház hatás, megnőtt a kisugárzás, és a légkör rohamosan kezdett hűlni. Nem lett volna baj akkor, ha közben – természetesen mindezeketől függetlenül – a Föld három pályaeleme nem módosul egyszerre (tengelyferdeség, naptávolság, ellipsziszviszáltozás). Az önszabályozó rendszer azonban, amely visszaállíthatta volna az oxigén és a széndioxid közötti egyensúlyt, felmondta a szolgálatot. És akkor, amikor a Balaton-felvidéken a jólismert vörös homokkő képződött, a földi élet átélte addigi legnagyobb katasztrófáját. Nem kellett hozzá óriás meteoritok becsapódása, anélkül is kihalt az élővilág 80 százaléka. Van egy felvételem egy vörös homokkőből készült római

*A szerző geológus.

szarkofágról. Döbbenetes a halál szimbóluma egy halált hozó kor kövéből.

Mindössze öt emlősfaj vészelt át ezt a korszakot. Közöttük az a bárány nagyságú lény, amelyiket az evolúció arra szemelt ki, hogy leszármazottai között legyenek a homonidák, végső pontként pedig ott legyen az ember.

Ez azonban még messze volt, közben eltelt 225 millió év, és az azután beköszöntő középkorban egyre javuló klímában, vízen, szárazon, levegőben eljött a hullók virágkora. A kellemes éghajlat igen hosszú ideig tartott, mígnem a Kréta-kor végén, ha nem is olyan tömegesen, de megismétlődött a korábban már bekövetkezett tömeges kihalás. Az emberré válás programját most egy patkányszerű élőlény vitte tovább a Földtörténet Újkorába. A nagy változásokért ekkor is az éghajlat volt a felelős, bár sokak szerint megint jött egy óriás meteorit és becsapódásakor pusztult el minden. Valószínű, mivel az Atlanti óceán kinyílása ekkor kezdődött el, és ez intenzív vulkáni tevékenységet is vont maga után. Ennek során a kilövellt vulkáni hamu a légkörben befogta a napsugárzást, és katasztrofálisan lehűtötte a levegőt. (Földünkön ma 5600 élő vulkán van. Ha ezekből akár csak egy is 100 évig teljes intenzitással dolgozna, a Föld lakhatatlanná hűlné.)

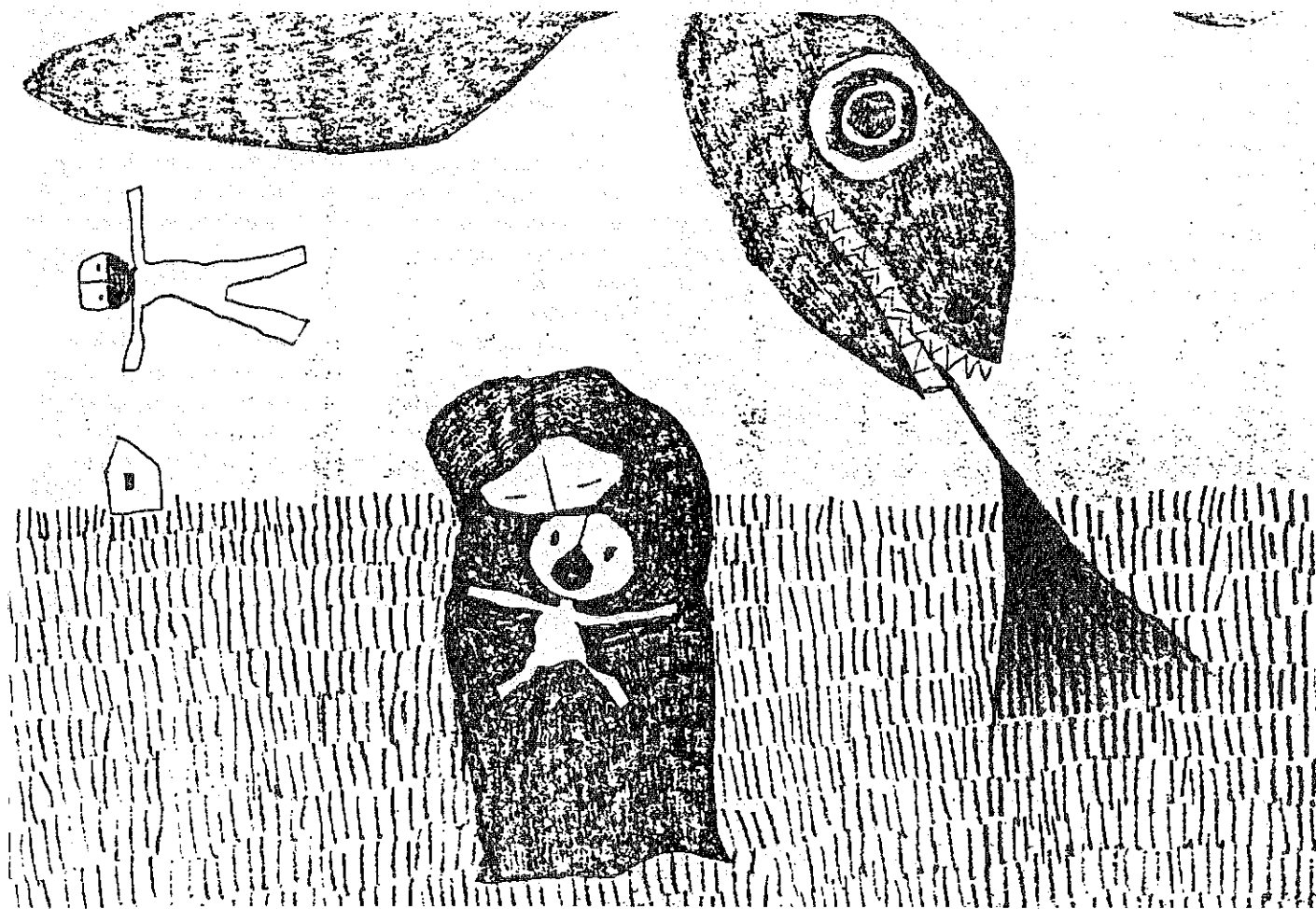
Gondoljunk csak arra, amikor a Santorin (ma Kyra) 3300 évvel ezelőtt egy vulkánkitörés következtében felrobbant. A szökőár elpusztította a mediterrán kultúrát, s a hét szűk esztendőt hozta a fáraók földjére. Minden valószínűség szerint Mózesnek és népének ekkor nyílt lehetősége arra, hogy az általános zűrzavart kihasználva menekülésszerűen elhagyja rabsága színhelyét, Egyiptomot. De van közelebbi példánk is: a Szent

Ilona 1970-71-es kitörése után 2,7 fokot hűlt le bolygónk átlaghőmérséklete. Ezek riasztó adatok, és tény, hogy egy vulkán működését befolyásolni ma még nagyon nehéz. Bár 1942-ben az amerikai-aknak ez is sikerült, amikor tévedésből lebombázták a Vezúvot, ami „mégében” egy igen heves kitöréssel válaszolt.

Ebből a rövid földtörténeti áttekintésből is kiderül, hogy bolygónk klímájának, a légkör összetételének változása minden esetben új pályára állította a fejlődés folyamatát, és a végeredmény – nevezük evolúciónak vagy teremtésnek – az ember lett. Láttuk, hogy 3 milliárd éve az élő és az élettelen anyag folyamatos kölcsönhatást gyakorol egymásra, de a magasabb rendű élethez nélkülözhetetlen oxigént csak a növények képesek tömegesen előállítani – az állatvilág és az ember csak fogyasztó.

Vitathatatlan, hogy ma az ember gyakorolja a legnagyobb hatást környezetére, és a megváltozott körülményekhez alkalmazkodni nem tudó fajok törvényszerűen eltűnnek, míg mások mutánsokat hoznak létre és azok viszik tovább az életet. Eddig, és nélkülünk is így volt ez. Nélkülünk is bekövetkeztek globális katasztrófák a Föld történetében, mert az önszabályozó rendszerbe valami hiba csúszott. Felelőségünk emiatt leírhatatlanul nagy. Mert ha bekövetkezne egy újabb rövidzárlat, azt nekünk kellene kijavítani. Vajon technikailag képes-e már erre az ember? Képesnek kell lennie, ha élni akar. Legyenek intő példák a tömeges fajpusztulások.

Ma a fajok kihalása nem az emberrel kezdődne, de mindenképpen vele fejeződne be. Vagy pedig olyan mutánsok jönnének létre, amelyekre nem lehetne ráfogni, hogy a Homo Sapienshez tartoznak

A NEMZETI PARKOKRÓL – TÁRGYILAGOSAN

A média az utóbbi időkben a Hortobágyi Nemzeti Park által kötött bérleti és adásvételi szerződésekkel kapcsolatban gyakran foglalkozott a természetvédelemben fontos szerepet betöltő védett területeken folytatott gazdálkodással. Vajon miért jöttek létre ezek a szerződések, és miképpen kapcsolódnak a hazai természetvédelem céljainak megvalósításához, s így szervesen a nemzeti parkok feladatahoz?

A rendszerváltozás első évéig a védett területek kb. 30 százaléka szövetkezeti használatban volt. 1992-ben lépett hatályba az a törvény, amely kimondta, hogy ezek a területek nem kerülhetnek magántulajdonba. A tulajdonosok kártalanításával állami tulajdonba illetve természetvédelmi szervek (így a nemzeti parkok és természetvédelmi igazgatóságok) kezelésébe kellett kerülniük. Sajnálatos módon az 1993. évi I. és II. törvény a védett területekről szóló rendelkezéseket részben hatályon kívül helyezte. 1994-ben az Alkotmánybíróság – elsősorban a szakma tiltakozása és a közfelháborodás miatt – alkotmányellenesnek minősítette és visszamenőleg is érvénytelenítette a fenti jogszabályok rendelkezéseit. Felhívta az Országgyűlést, hogy a természet eredeti védettségi szintjének visszaállítása érdekében tegyen eleget jogalkotói feladatának.

Mindezek eredményeképpen jöhetett létre 1995-ben „A védett természeti területek védettségi szintjének helyreállításáról” szóló törvény. 1996-ban megkezdődött a szövetkezeti tulajdonban lévő védett területek megvásárlása az erre a célra elkülönített pénzalapból. A megvásárlásra tervezett 250 ezer hektárnyi területből napjainkig 100 ezer hektár került a Magyar Állam tulajdonába, a megvásárolt területek vagyonkezelését az illetékes nemzeti parkok végzik. Ezek a területek többségben „hagyományos művelt tájak”, szikes-homokos gyepek, nádasok, mocsarak, hegyi legelők, amelyek gazdasági szempontból eredményes mezőgazdasági tevékenységre nem alkalmasak.

Ugyanakkor sok veszélyeztetett növény- és állatfajnak biztosítanak élőhelyet. Amennyiben magukra hagynánk e területeket, sokféle és egyedülálló élőlények és társulásaik hamarosan eltűnnének. Ezeket a természetközeli élőhelyeket a hagyományos gazdálkodás, így a legeltetés, kaszálás alakította ki, és tartotta fenn. Sajnos, az utóbbi időkben eltűntek falvainkból a marha gulyák, a birka nyájak, és így veszélybe került a legelők gazdag élővilága. A legeltetés megszűntével elszaporodnak a gyomok, kiszorítják az eredeti, sokszínű növénytársulásokat, ami nagyon gyorsan és jelentősen csökkenti az élőhely biológiai sokféleségét.

A nemzeti parkok feladata ezeknek az érzékeny területeknek a fenntartása, amely jelentős anyagi és emberi erőforrásokat igényel. Kilenc nemzeti parkunk korábban szerzett saját területeivel összesen 180 ezer hektáron végez természetvédelmi kezelést, amelyhez az utóbbi négy évben az állam nem tudott elegendő tárgyi és anyagi eszközt biztosítani. A védett területek megőrzése érdekében valamire lépniük kellett. Többféle megoldás született. Egyes nemzeti parkokban saját állatok legelnek a területeken, vagy gépeket, állatokat bérelnek, és így tartják fenn az élőhelyeket. Anyagi források hiányában gyakori megoldás, hogy szerződéses alapon adják át a területeket természetvédelmi kezelésre. Ezekről a szerződésekről nem lehet általánosságban beszélni, ahogy azt pedig gyakran ta-

pasztaljuk. Minden esetben figyelembe kell venni ugyanis a helyi és az egyedi sajátosságokat és lehetőségeket. Egyes – gazdaságilag gyenge termőképességű – területeken ingyen legeltethetnek a bérlők, a gazdaságosabb legelők (illetve kaszálók) használatáért viszont – az egyedi körülményektől függően – meghatározott fűbért kell fizetniük. Hasonló a helyzet a nádasok természetvédelmi kezelésével kapcsolatosan is. Rendszeres aratásuk elengedhetetlen, mert számos madárfajnak nyújt kötő- és élőhelyet, s a nádasok minősége és a vízfelület kiterjedése csak kezelésükkel tartható fenn. A nád gazdasági szempontból sem elhanyagolható, mert ha jó minőségű, tetőfedésre is használhatják. Am a rossz minőségű sem vész el, mert energiát adhat, vagy gomba táptalaj készíthető belőle.

A természeti kincsek és tájak védelmét szolgáló vagyonkezelési és hatósági feladatokon kívül a nemzeti parkok tevékenységében szerepet kap az ismeretterjesztés, az oktatás és az előbbiekhöz szorosan kapcsolódó turizmus is. Sajnos, erre a célra szintén igen szűkös pénzügyi keret és emberi erőforrás áll az igazgatóságok rendelkezésére. Ennek ellenére úgynevezett oktató és látogatói központokat, megfigyelőtornyokat és információs táblákkal ellátott tanösvényeket alakítottak és alakítanak ki, ahol az érdeklődők megismerkedhetnek az adott táj természeti és kulturális értékeivel.

Mindannyiunk közös érdeke, hogy ezeket a kincseknek számító területeket megóvjuk, illetve természeti erőforrásaikkal fenntartható módon gazdálkodjunk. Napjainkban fontos természetes élőhelyek, ember által kialakított tájak, növény- és állatfajok fennmaradása válik egyre veszélyeztetettebbé. Természetes és természetközeli környezetünk gátlástalan kiaknázása és szennyezése saját és utódaink életfeltételeit, jólétét is fenyegeti.

Ma Magyarország összterületének 9 százaléka élvez védelmet. A Magyar Köztársaság Alkotmányában is szereplő egészséges és emberhez méltó életkörülmények biztosításához a védett területek aránya minimum 10 százalék kellene legyen. A Nemzeti Környezetvédelmi Program a 12 százalék elérését célozza meg.

Az EU tagállamaiban is érzékelhető egyre romló helyzet megállítása és visszafordítása érdekében úgynevezett Ökológiai Hálózatot (ECONET) hoztak létre. Ez a napjainkban is szerveződő összefüggő hálózat a biológiai és táji sokféleség, az ökológiai rendszerek megőrzését szolgálja. Megkezdődött a Magyar Nemzeti Ökológiai Hálózat kialakítása, amely EU követelmény is egyben. Magyarország „jó” helyen szerepel a védett területek nagyságát illetően. Területarányosan természeti értékekben jelentősen gazdagabb, mint a fejlett, és legsűrűbben lakott nyugat-európai országok. Mindannyiunk számára fontos, hogy az Európai Unióhoz való csatlakozásunk során a gazdasági beruházások hatásai következtében ne veszítsük el ezt az előnyünket. A jövőnket.

KÖZMŰVELŐDÉSI INTÉZMÉNYEK ÜNNEPELTEK SZOLNOKON, BUDAPESTEN ÉS BERLINBEN

Más intézmények ünnepségére elmenni számomra mindig kényszerű, protokolláris kötelezettség. Rendszerint már az ünnepség előtti héten el kell kezdenem gondolkodni: mit is vegyek fel, hogy is néztek ki. Az ünnepségek tartalmával eddig különösebben nem törődtem. Tudtam, hogy ott kell lenni, mert valakinek – egy barátnak, egy volt munkahelyi csoportnak, egy főnöknek – valami fontos, ami számomra egyáltalán nem tűnik annak. Rövid pletykálgatás, néhány rosszmájú, többnyire a svédasztal színvonalára vonatkozó megjegyzés után el is szoktam felejteni ezeket a találkozókat.

Ebben az évben azonban olyan ünnepekre kaptam meghívást, ahol valami „több”, valami „más” történt, mint a korábbiakon. (Az is lehet persze, hogy csak én látom valami miatt másként a világot.) Három olyan ünnepségen vettem részt az elmúlt hónapokban, amelyekon közművelődési intézmények ünnepelték fennállásuk „kerek” évfordulóit. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Művelődési és Ifjúsági Szolgálat (MMISZ) rendezvényét abból az alkalomból tartották, hogy „... épülete ez év június 2-án ünnepelte 20 éves születésnapját”, valamint „... 10 éve, hogy a közművelődéssel is összefüggő fontos kérdésekben szakmai konferenciákat...” szerveznek. A Budapesti Művelődési Központ (BMK) fennállásának 20. évfordulóját ünnepelte szeptember 24-én. A berlini Schöneberg kerületben működő közösségi ház (Nachbarschaftsheim Schöneberg) pedig fennállásának 50. évfordulójára, november 12-re hívott meg külföldi vendégeket is.

Írásomban bemutatom, hogyan ünnepelt három, hasonló funkciójú közművelődési intézmény, kik voltak a meghívottak, s mi volt az ünnepek közös tanulsága.

A „gyorsan élő” olvasók kedvéért először az utolsó témával kezdem. A három ünnep közös üzenete természetesen az volt, hogy nagyon nagy szükség van a közművelődési intézményekre, mert különböző lakossági csoportok számára fontos, hiányzó és hiányolt szolgáltatásokat nyújtanak, bárhol is működjenek Európában. Nos, ezt az üzenetet, mondanivalót a három ünneplő intézmény eltérő módon juttatta az őket ünneplő közönség tudtára. Az eltérő szakmai filozófiák az ünnepi programokból is, de leginkább a meghívottak köréből „olvashatók” ki.

Szolnok

A rendezvényre a hazai közművelődési szakemberek széles köre kapott meghívást, s nagyon sokan el is jöttek Szolnokra. Ők voltak a főszereplők, az aktív közreműködők, ugyanis ők tartották a beszámolókat és az előadások többségét. Ajándékokkal, szép szavakkal köszöntötték egymást, méltatták korábbi és jelenlegi munkájukat. A találkozóznak azon a részén vettem részt, ahol a szakmában hosszabb ideje dolgozó, komoly tapasztalatokkal rendelkező szakemberek, intézményvezetők mondták el véleményüket az ország megyei közművelődési intézményeiben végzett munkájukról, s az intézményhálózat jelenlegi helyzetéről. Elmondhatjuk, hogy az év legjelentősebb hazai, közművelődési szakmai rendezvénye volt ez a szolnoki találkozó. A hozzászólásokból azonban én inkább valamilyen ezredvégi szakmai bizonytalanságot és intézményi „magányosságot”

véltem kihallani, mint optimizmust és biztos jövőképet. A találkozó tartalmáról, a felvetett szakmai kérdésekről nagyon színvonalas beszámoló cikket jelentetett meg az ünnepelt intézmény ünnepelt igazgatója: Dr. Horváth Attila a SZÍN egyik korábbi számában¹

Budapest

A Budapesti Művelődési Központ (BMK) rendezvényére is közművelődési szakemberek kaptak meghívót. A megjelenteknek itt a közönség szerepét kínálták a rendezők, ugyanis az ünnepség leghangsúlyosabb része az MTV 2 csatorna szeptember 27-én sugárzott *Záróra – Tudósklub* című műsorának helyszíni felvétele volt. *Fogyasztói társadalom – tömegkultúra – közművelődés* címmel, neves hazai szakemberek: Gelencsér Katalin művelődéstörténész, Gerő András történész, Hoppál Mihály néprajzkutató, Miszlivecz Ferenc, Nagy Attila, Sükösd Miklós, Dessewffy Tibor, Vitányi Iván szociológusok, vitáztak egymással. A BMK 20 éves évfordulójáról a televízió munkatársai, konkrétan a műsorvezető is beszélt. Nagyon érdekes és elgondolkodtató műsor készült, amely az ország szélesebb nyilvánossága számára is ismertté tette a vitában résztvevő szakemberek álláspontját. A kérdés csak az lehet, hogy vajon egyazon lakossági csoportot képviselnek-e a művelődési otthonok látogatói, vagy munkatársai és a tudósklub nézőközönsége. Gyaníthatóan nem. Úgy tűnik tehát, hogy a BMK ezzel az ünnepi műsorral elsősorban a televíziót is néző értelmiségnek kívánt üzenetet küldeni.

Este egy szűkebb körű rendezvényen folytatódott az ünnepelés, ahová a BMK valamennyi korábbi dolgozóját meghívták. Felelevenítették a régi élményeket, fotókon, videó felvételeken is mindenki megnézhetette tíz, tizenöt évvel ezelőtti önmagát. Klasszikus munkahelyi találkozó volt ez, amelyre mindig sok régi dolgozó szokott eljönni. A szép, bensőséges ünnepen megemlékeztek a már nem élő munkatársakról is.

Berlin

A berlini művelődési ház ünnepségére azokat a kerületi lakosokat hívták meg, akik szeretik és használják az intézményt. Az ünnepséget a polgármesteri hivatal dísztermében tartották. Ennek az önkormányzati épületnek az erkélyén mondta el John F. Kennedy a híres mondatot: „Ich bin ein Berliner” 1963-ban, s ebben a kerületben volt polgármester Willy Brandt. Nem kis megilletődöttséggel ültem az ünnepi teremben. Megítélésem szerint úgy négy-ötszázan lehettünk. Először a helyi politikusok, a polgármester asszony, a hivatal különböző ügyosztályainak képviselői és a minisztérium munkatársai mondták ki, hogy általában is fontosak a helyi lakóközösségek tagjait támogató szociális-kulturális intézmények, és nagyon fontos konkrétan ez az egy művelődési ház is, valamint azok az emberek, akik itt vannak ezen a találkozózn. A kerületi kórus, egyszerű utcai ruhába öltözve, az ünnepség csúcspontján csendesen felállt körülöttünk, s elénekelt egy gyönyörű kánont. A

¹ Dr. Horváth Attila: Tudósítás kortársi észrevételekkel a 20 évesek a pályán szolnoki konferenciáról. SZÍN 4/3 – /1999. június.

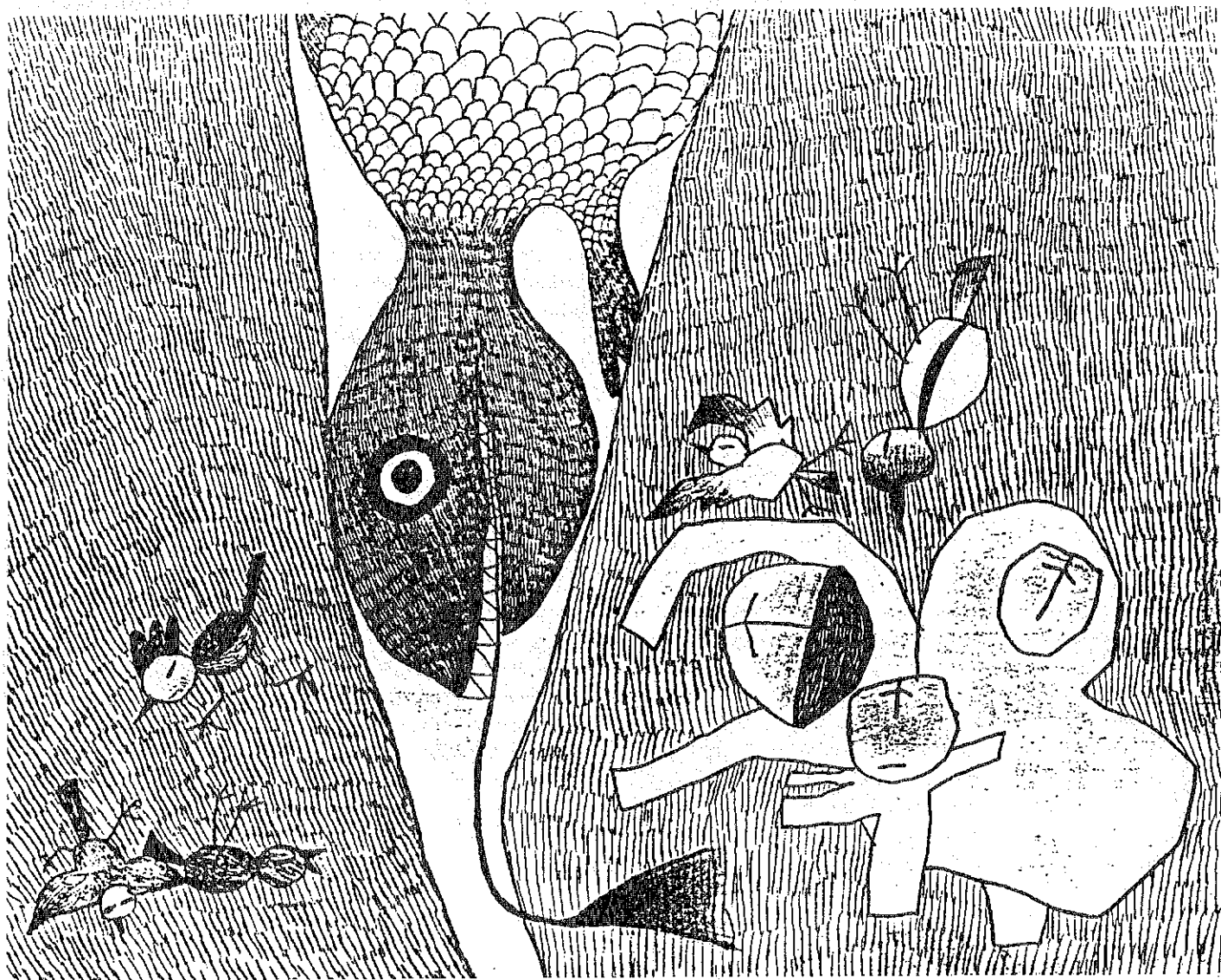
hatása elmondhatatlan volt, szinte megállt a lélegzetünk. Az önkormányzat nagytermének központi falán a művelődési ház által elkészített hatalmas fotó lógott, amely a kerületi lakosok egy csoportját ábrázolta. Mindenféle korú, nemű, nemzeti-ségű emberek ülnek egymás mellett a képen, ők az intézmény rendszeres látogatói, ők szervezik a klubokat és a művészeti csoportok munkáját. A kép felső szélén az alábbi mondat olvasható: „Ein Haus für Alle” (Egy ház mindenkiért). A fotón látható személyekkel meg is ismerkedhettünk, ugyanis valamennyien részt vettek az ünnepen, ott sétálgattak közöttünk. Az ünnepi szónok (festredner) a berlini Zsidó Múzeum igazgatója Tom L. Freudenheim volt. Amerikai stílusú, végtelenül szellemes és közvetlen hangvételű beszédében arról filozofált, milyen dolog amerikai állampolgárként Berlinben élni, milyennek is látja a németeket, s miért tartja fontosnak a munkáját. A hivatalos beszédek után pompás enni- és innivaló várt bennünket. S akkor hirtelen történt valami, amit nem terveztek el német alaposággal a szervezők, de szintén hozzátartozik az ünnephez. Kitért a közös táncolás. Mi, meghívott külföldiek – 22 országból –, mi is hozzá akartunk tenni valamit ehhez a berlini ünnepséghez, amely a fal leomlásának, és a német egyesítésnek az ünnepségsorozatába illeszkedett.² Csak ezzel tudom magyarázni azt a nagyon felszabadult, jókedvű, asztalt borogató, poharakat törő, közös táncot, amelyben összekapaszkodott a palesztin az észttel, a magyar a románnal,

az osztrák a lengyelrel, a holland a svédrel. Hosszasan sorolhatnám még az általunk képviselt nemzeteket, hogy, ha csak pár órára is, felfüggesztjük azokat a valóságos, vagy elképzelt háborúkat, amelyeket amúgy, a nem ünnepnapokon vívunk egymással a pénzért, a presztízsért, a hatalomért.

Fontosak ezek az ünnepek! Mindkét hazai ünnepen nagyon jól éreztem magam. Fontosak azok a szakmai problémák is, amelyek a szolnoki konferencián felvetődtek, jó, hogy elkészült egy TV-műsor a BMK rendezvényén a tömegkultúra és a közművelődés kérdéseiről. De a schönebergi művelődési ház ünnepe tükrözte azt a szakmai filozófiát, amellyel a leginkább egyetérttek: ez az intézményhálózat a helyi lakosságért van, ők a használók, ők az ünneplő közönség, ők a legfontosabbak.

Az egyik Németországgal szomszédos nyugati ország közművelődési szakembere csendesen megjegyezte mellettem a berlini ünnepség után, hogy az ő országában elképzelhetetlen lenne, hogy a lakosok az önkormányzat dísztermében ünnepejenek, s ne az ő helyi intézményükben, a közösségi házban. Nos, mindig vannak ünneprontók.

² Az IFS a Settlementek, a Szociális és Kulturális Központok Világszövetsége Európai Csoportjának tagjaként vettem részt a rendezvényen.

KÖNYVKRITIKA – KÖNYVAJÁNLÁS

Horváth Attila: *Turizmus a kultúrában – kultúra a turizmusban*

Hargitai Mária könyvkritikája:

„Könnyű elhatározni, hogy az ember csak lődörög céltalanul, mégis csak jelek között lődörög: múltja és jövője között a jelek hívó szava irányítja lépteit – és aztán a sorsát is.”

Benedek István: Csineva

Az ember életének jelentős része a helyváltoztatás jegyében telik. Lakóhelyet, lakást, munkahelyet változtat. Tanulni jár, szabadidejét tölti, utazik. Az utazás jó dolog, de nem mindegy, milyen formában történik. Egyik formája a turizmus.

Turizmusról beszélni általánosságban manapság divatosabbá vált, mivel a rendszerváltás óta a gazdasági élet szerves részét képezi, úgy is mind profittermelő tevékenység. A gazdasági növekedés mennyiségi mutatói is alátámasztják ezt.

Turizmus nem lehet kultúra nélkül, amennyiben így lenne, az igen komoly problémákat vetne fel.

A két fogalom – turizmus és kultúra – összefüggése az emberi tevékenységek újragondolásának szükségszerűségét feltételezik. Amennyiben ezen kapcsolódásokat vizsgáljuk, úgy előtérbe kerül a szabadidő fogalma, a szabadidő hasznos eltöltésének ténye, lehetősége.

Kultúra – turizmus – szabadidő, e három fogalom köré csoportosítható tematikailag egy a napokban megjelent mű. A tényszerűen közölt statisztikai adatokkal alátámasztott jelenlegi és prognosztizálható turizmus-képtől hamarosan eljutunk a történeti ismeretekhez.

Az ókor – az olimpiák vonzása, a középkori visszaesés, a reneszánszkorú városiasodás, kereskedelem fejlődése, az újkori közlekedésfejlődés (postakocsi) után eljutunk a XVI – XVII. századba, a Grand Tour időszakába, amikor az utazás motívumaként megjelent a tanulás, a felfedezés élménye mellett a szabadidővel rendelkező polgárság. „Egy helyen való hosszabb tartózkodás során gondolnia kell a turistának arra, hogy tudásának gyarapítása céljából utazott külföldre, nem pedig henyélni, és az élvezetekbe elmerülni. Tehát nem csupán nyelvi ismereteit kell tökéletesítenie, hanem meg kell próbálnia megtanulni minden érdekeset az illető vidék földrajzáról, történelméről, éghajlatáról, gabonatermesztéséről, ásványi lelőhelyeiről, élelmiszereiről, állat- és növényvilágáról, politikájáról, jogi szokásairól, művészetéről, katonai erődítményeiről és az otthonos öltözködési szokásokról, ruházatról. Egy számára ismeretlen városba való megérkezésükor másszon fel rögtön a legmagasabb toronyba, jó áttekintésre tegyen szert, és hogy megtalálja azokat az épületeket, melyeket érdemes megtekinteni” (Hibbert). Gyógyfürdők, tengerparti üdülőhelyek épülnek, melyek már a test, a munkaerő regenerálódását szolgálják. A XX. század fordulóján az utazási szokások a technika fejlődésével egyenes arányban megváltoznak, felgyorsulnak, bár a turizmus világszervezete, a WTO csak 1975-ben jön létre.

A turizmus alapkategóriáit több szempont szerint állapítjuk meg. Ilyenek például a turizmus folyamatában résztvevő szereplők szempontja, a turizmusban eltöltött idő jellege vagy tartama, utazási célok vizsgálata, stb. Fajtái is különbözőek lehetnek. Definiálása is szinte koronként megtörtént, a mai használatos fogalmat a WTO és az Interparlamentális Unió 1989-ben elfogadott nyilatkozatában rögzítik, mely szerint:

„A turizmus magában foglalja a személyek lakó- és munkahelyen kívüli minden szabad helyváltoztatását, valamint az azokból eredő szükségletek kielégítésére létrehozott szolgáltatásokat.”

A következő fejezet a kultúra – turizmus – szabadidő összefüggését taglalja, s talán a könyv egyik legnagyobb értéke ez.

Mit jelenthetnek ebben a témában a gazdasági, anyagi vonatkozások mellett, az ezeknél talán fontosabb, nem materiális szempontok? A turizmus, majd a kultúra fogalmának meghatározása után a szabadidőről történő eszme-futtatásban több témateoretikus neve említésre kerül – Dumazedier, Freud, Szalai Sándor, Zbinden – , valamint Rudas János, aki összegzésében önkéntességként, kötelezettségen-túlísággként határozza meg a fogalmat. Mindenféle módon emberi tevékenység, melyet emberi szükségletek indukálnak. Miként kapcsolódnak a Maslow-féle szükségletek a motiváció – turisztikai adaptációhoz? Kiváló táblázat tanúsítja ezt a könyv mellékleteként.

A szerző szerint tehát elválaszthatatlan a kultúra, a szórakozás, a sport, a turisztika, s ezek szabadidő-funkciója, az önként és örömmel vállalt szabadidős tevékenység, melynek fő kritériumai: a kellemesség, változatoság, érdekesség, élményszerűség.

A bekövetkezett társadalmi változásokkal azonban a turisztikai kínálat kultúrájának versenyképes tényezővé kell válnia. Kulcsfogalmak többek között a településkultúra, a természeti adottságok, a környezetkultúra, a társadalmi viszonyok, az infrastruktúra és a környezetvédelem. S ez máris magában hordozza a kulturális tárcán kívül más szaktárcák felelősségét is azért, hogy egy turista kulturáltnak vagy kulturálatlannak ítélje meg egy térséget, ahová ellátogat.

Az ötödik fejezet magával a kulturális turizmussal foglalkozik, amely a turisztikával foglalkozó szakirodalmak közül is úttörő jelentőséggel bír. A definíció megfogalmazása is több szempontból lehetséges. A kulturális turizmusra különösen jellemző, hogy életre kelti a helyi hagyományokat és ápolja a tradíciókat – ennek alapvető feltétele, hogy az adott térségek kellő vonzerővel rendelkező műemlékeket, illetve népi hagyományokat tudjanak fölmutatni – s ezzel segítsék az emberiség kultúrájának jobb megismerését.

Hazai viszonylatban Györffy Istvánt idézi a szerző: „Európa nem arra kíváncsi, hogy átvettünk-e mindent, amit az európai művelődés nyújthat, hanem arra, hogy a magunkból mivel gyarapítottuk az európai kultúrát”. S ebben rejlik a kulturális turizmus jelentősége is.

Sokat beszélünk manapság a kultúra intézményrendszeréről. A közművelődési intézmények állapotát nem lehet figyelmen kívül hagyni, s a változtatás, a jó irányú változás mindannyiunk felelőssége is. A Kulturális törvény, a különféle pályázatok helyet és teret kell, hogy adjanak az intézmények épülésének, szépülésének és a bennük folyó munka tartalmi feltételeinek. A kulturális turizmuson belül pl. a rendezvény-turizmushoz meghatározó feltétel az intézmények megléte. Így van ez a művelődési házakkal (működjenek bármilyen elnevezéssel: faluház, közösségi ház, művelődési és szabadidő központ stb.), melyek nem csupán információt, helyet, eszközt adnak a betérő turistának, hanem eseményt, programot is kínálnak. Sajnos az intézmények lassan felélik utolsó tartalékaikat is.

Az erőforrások megteremtésére jó példát találunk a könyv egyik mellékletében, amely a jászberényi Déryné Művelődési Központ többéves tapasztalatát adja közre: miként működik egy helyen a kultúra, a turizmus és a vállalkozás.

A programok, események gazdag tárházát mutatja be ez a kötet, mellékleteiben részletesen leírva a rendezvényeket, s ezzel ötletet, tematikát biztosítva a kulturális turizmussal foglalkozó szakembereknek.

„A turisztikai termék maga is különleges áru” – tudhatjuk meg A kulturális turizmus marketing-sajátosságai című fejezetből. A fejezet szolgáltatásokról szól, amelyek csak magas színvonalon alakíthatóak eladható terméké. A színvonalat, a vonzerőt minden egyes esetben magunk teremthetjük meg, a szakemberek, esetleg a kultúra munkásai, akiknek most válik tanulandóvá a vállalkozói magatartás elsajátítása.

A szerző szerint a turisztikai alapismeretek és szemlélet oktatása már az általános iskolai tananyagban nagyobb hangsúlyt kellene, hogy kapjon. Lengyel Márton az idegenvezetői és a népművelői szakképzés integrációját is felvetette már 1988-ban. Ezek – többek között – már a Hogyan tovább? című fejezet gondolai között vetődnek fel.

A műnek, amely a Magyar Művelődési Intézet Művelődés, Műhely, Információ című sorozatának nyitóköteté, külön értéke a szerző személye. Horváth Attila 1965 óta gyakorló művelődésszervező, aki felsőfokú idegenforgalmi szakképesítéssel is rendelkezik. A témának főiskolai oktatója.

Az irodalomjegyzék és a témát gazdagon illusztráló mellékletek után a fontosabb szakmai szövetségek címjegyzéke zárja a kötetet.

Dr. Pap István könyvajánlása:

Az új könyvek ismertetői, a küldetésstudattal megáldott recenzensek előszeretettel kezdik mondanivalójukat a „hiánypótló”, „régóta várt” és hasonló minősítésekkel. Horváth Attila tanulmányának értékeléséhez nem kell mesterkélt szöfordulatokkal élni, ez a könyv valóban hiánypótló és régóta várt mű. Elsősorban azok számára, akiknek közük van a kultúra működéséhez – működtetéséhez.

A kultúra és turizmus kapcsolatát nem lehet relatív kategóriaként megközelíteni. A kultúra fogalmának végtelen gazdagságát és differenciáltságát bizonyítja, hogy annak ellenére, hogy szinte minden eleme turisztikai kínálatként is képes megjelenni, maga a turizmus egy lehetséges formája, egy sajátos módszere lehet a kulturális ismeretek megszerzésének és átadásának.

A témával rendkívül sok nemzetközi és hazai fórum foglalkozott és foglalkozik. Legutóbb a KULT-TURIST szervezetében, nagyszámú érdeklődő részvételével zajlott le a Kultúra és Turizmus 98 című nemzetközi konferencia és szakmai vásár. Az ott elhangzott előadások és műhelybeszélgetések a téma fontosságára, és a kellő megalapozottság hiányára hívták fel a konferencia résztvevőinek figyelmét.

„A kultúra és a turizmus összefüggéseinek és együttműködésének vizsgálata feltehetően azért vált népszerű témává, mert a világfolyamatok előrevetítése és a tudományok eredményei egyaránt felvetik az emberi tevékenységek újragondolásának szükségességét. A jelenlegi folyamatokat a gazdasági növekedés mennyiségi mutatói vezérlik, a kultúra nem kap méltó szerepet bennük. A világ gazdaság legnagyobb szektora a

turizmus, de új jelenség és a politika részéről szintén nem kap elismerést, mert a hagyományos struktúrába nem illeszthető bele. Ezidáig az Európai Integráció sem fordított kellő figyelmet e két alapvető emberi tevékenységre. Pedig a kultúra és a turizmus az EU megkülönböztető jegyei és erősségei lehetnek más integrációkkal szemben, amennyiben a politikai-gazdasági globalizáció és a kulturális sokszínűség (a biztonság és a változatosság) harmóniáját az emberek számára jól érzékelhető módon tudja megteremteni.”

Lengyel Mártonnak a tanulmánykötet ajánlásában leírt gondolatai a szerző témaválasztásának fontosságára hívják fel figyelmünket, nemcsak nemzeti, hanem európai, sőt globális összefüggésben is.

A 90-es évek elején Urbán Gyula és csapata (Szakszervezetek Fővárosi Művelődési Háza) megpróbálta intézményesíteni a közművelődési intézmények szerepét a turizmusból. Turisztikai terméké szerette volna formálni kulturális produkcióinkat. Az ART-TOUR Kft. nagy ötlet volt, sikereiben jelentős szerepe volt a Kultúra és Turizmus Egyesületnek, melynek alapító tagja és fő teoretikusa Horváth Attila.

Most megjelent tanulmánykötetében elsősorban a kultúra és a turizmus kapcsolatát elemzi szakmai és történelmi aspektusból. Fókuszában a turizmus áll, megismertet fogalomrendszerével, bemutatja a kulturális turizmust és marketingjének sajátosságait, a turisztikai kínálat kultúrájának versenyképesség-növelő szerepét, és számos olyan kérdést vet föl, amely mindkét szféra szakemberei számára elgondolkodtató, pl. a falusi turizmussal vagy a települések kulturális örökségének megőrzésével kapcsolatban.

A szerző könyvét elsősorban nem az idegenforgalomban dolgozóknak, hanem a jelenséggel egyre többször találkozók oktatási, kulturális önkormányzati szférában tevékenykedőknek ajánlja.

Gyakorló népművelőként fontosnak tartom, hogy a közművelődési intézmények, szervezetek munkatársai, a mindennapi kultúra teremtők és közvetítők kézikönyvtárában is ott legyen ez a mű. Szakmai értékein túl talán arra is alkalmas lesz, hogy szakmánk presztízsét emelje.

A kiadvány a MMI által szerkesztett Művelődés Műhely Információ c. sorozat nyitó köteté. Megrendelhető és megvásárolható az Intézet kiadványraktárában 990 Ft-os egységáron. Tel.: 201-8973, fax.: 201-5764.

HARGITAI MÁRIA VÁLOGATÁSA A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET SZAKKÖNYVTÁRÁNAK ÚJ KÖNYVEIBŐL

ANTROPOLÓGIA

LÉVL-STRAUSS, Claude: Faj és történelem. Bp., Napvilág K., 104 old. 750 Ft

ÉLETRAJZOK

Emlékbeszédek, 1998. Emlékbeszédek az Akadémia elhunyt tagjai felett Bp., MTA K., 24 old. 780 Ft (Akadémiai műhely)

ESSZÉ, INTERJÚ

BACHER Iván: Kutya Mandovszky. Családtörténetek. Bp., Göncöl K., 403 old. 1.200 Ft

GOMBOS Gyula: A történelem balján. 4. köt. Esmélet. Emlékezések és elmélkedések. Bp., Püski K., 399 old. 1.120 Ft

KÖTELES Pál: Lelkek félsárnyékban. Történelmi esszék. Bp., Noran K., 307 old. 1.200 Ft (Köteles Pál életműsorozat)

ESZTÉTIKA

BAUMGARTEN, Alexander Gottlieb: Esztétika. Bp., Atlantis K. 161 old. 1.295 Ft (Mesteriskola)

FILOZÓFIA

CRARY, Jonathan: A megfigyelő módszerei. Látás és modernitás a 19.században. Bp., Osiris K., 190 old. 1.310 Ft (Osiris könyvtár)

FEYERABEND, Paul: Három dialógus a tudásról. Bp., Osiris K., 234 old. 980 Ft (Horror metaphysicae)

Filozófiatörténeti szöveggyűjtemény. Szeged, JGYFK., 264 old. 756 Ft

FRANK, Manfred: A megértés határai. Egy „rekonstruált” diskurzus Habermas és Lyotard között. Bp., Józseveg Műhely, 113 old. 998 Ft (Józseveg könyvek)

HELLER Ágnes: Személyiségetika. Bp., Osiris K., 285 old. 1.580 Ft

KOESTLER, Arthur: Egy mítosz anatómiája. Bp., Osiris K., 322 old. 1.480 Ft (Osiris könyvtár)

GAZDASÁG, JOG

CSEFALVAY Zoltán: Helyünk a nap alatt... Magyarország és Budapest a globalizáció korában. Szentendre, Bp., Kairosz K., Növekedéskut. Int., 227 old. 1.600 Ft (Miénk a 21.század)

IRODALOM, IRODALOMTUDOMÁNY

ALEXA Károly: A szerecsen komornyik. Művek, életművek. Bp., Kortárs K., 266 old. 1.260 Ft

EÖTVÖS József: Művek. Bp., Új Mandátum K., 248 old. 480 Ft (Magyar szabadelvűek)

Félszáz mondat ballagóknak. Aforizmák. Bp., K.u.K.K., 50 old. 890 Ft

Idézetgyűjtemény. Debrecen, Tóth Könyvker. K., 173 old. 675 Ft

In honorem Czine Mihály. Debrecen, Kossuth Egy. K., 338 old. 800 Ft

KOSZTOLÁNYI Dezső: Nero, a véres költő. Regény. Bp., Osiris K., 222 old. 500 Ft

MIKSZÁTH Kálmán: Új Zrínyiász. Bp., Osiris K., 181 old. 500 Ft (Millenniumi könyvtár)

MÓRICZ Zsigmond: Az isten háta mögött. Bp., Osiris K., 142 old. 500 Ft (Millenniumi könyvtár)

NÉMETH László: Gyász. Bp., Osiris K., 206 old. 500 Ft (Millenniumi könyvtár)

OROSZ László: A Bánk bán értelmezéseinek története. Bp., Krónika Nova K., 138 old. 950 Ft

Sorvezető szakdolgozatok, TDK dolgozatok, tudományos dolgozatok, referátumok készítőinek. Szeged, JGYFK., 21 old. 140 Ft

SZERB Antal: A fehér mágnus. Elbeszélések. Bp., Osiris K., 158 old. 500 Ft (Millenniumi könyvtár)

TAMÁSI Áron: Bölcső és Bagoly. Vadrózsa ága. Bp., Osiris K., 221 old. 500 Ft (Millenniumi könyvtár)

TÖRÖK Gyula: Ikrék. Bp., Osiris K., 159 old. 500 Ft (Millenniumi könyvtár)

TÜSKÉS Tibor: Közelítések. Miskolc, Felsőmagyarország K., 265 old. 850 Ft

Virgonc szavak, virgonc király. Bp., Nap K., 368 old. 1.950 Ft (In memoriam)

KÖMUNIKÁCIÓ, MÉDIA

BODOR Pál: A kíváncsiság mestersége. Pilisszentiván, HQD Média és Menedzsment Szolgáltató Bt., 239 old. 1.980 Ft

CSÚRI Ákos: Gutenbergtől Spielbergig. Médiaismeret és filmkultúra. Szombathely, Sylvester K. 318 old. 1.860 Ft

MIKULÁS Gábor: Menedzsment. Bevezetés 7 vezetői teszttel, 222 információ és könyvtári példával. Nyiregyháza, Szabolcs-Sz.-B. Megyei Könyvtárak Egyesülés, 273 old. 2.500 Ft

PEASE, Allan: Szó-beszéd. A társalgás művészete. Bp., Park K., 125 old. 890 Ft (Hétköznapi pszichológia)

KULTÚRA, MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET

A többség kisebbsége. Tanulmányok a székelyföldi románság történetéből. Csíkszereda, Pro Print K., 311 old. 1.600 Ft (Múltunk könyvek)

BENKŐ József: Transsilvania specialis. Erdély földje és népe I-II. Bukarest, Kolozsvár, Kriterion K., 1497 old. 3.500 Ft

ECSEDY Judit, V.: A könyvnyomtatás Magyarországon a kéziszajtó korában, 1473-1800. Bp., Balassi K., 372 old. 1.500 Ft

HANKISS Elemér: Proletár reneszánsz. Tanulmányok az európai civilizációról és a magyar társadalomról. Bp., Helikon K., 232 old. 1.780 Ft (Helikon universitas)

LENGYEL András: Közkeletűek a tollnak... Vázlatok Szeged sajtótörténetéhez. Szeged, Bába K., 494 old. 800 Ft (Tisza hangja)

LUKACS, John: Budapest, 1900. A város és kultúrája. Bp., Európa K., 253 old. 1.500 Ft

MONOSTORI Imre: Az új forrás vonzásában. Dokumentummemoár. Tatabánya, JAM K., 318 old. 1.200 Ft (Új Forrás könyvek)

SZABÓ Zoltán: Diaszpóranemzet. Bp., Osiris K., 297 old. 1.980 Ft (Szabó Zoltán összegyűjtött munkái.)

Szlovenszkoí városképek. Kassa, Érsekújvár, Eperjes, Losonc, Lőcse. Miskolc, Felsőmagyarország K., 176 old. 900 Ft (Felsőmagyarországi Minerva)

SZUHAY Péter: A magyarországi cigányok kultúrája. Etnikus kultúra vagy a sze-

génység kultúrája. Bp., Panoráma K., 205 old. 2.600 Ft

TŐZSÉR Árpád: A nem létező tárgy tanulmányozása. Az irodalomról, vegyes műfajban. Pozsony, Kalligram K., 215 old. 890 Ft

MŰVÉSZET MŰVÉSZETTÖRTÉNET

BÍRÓ Yvette: Profán mitológia. A film és a mágikus gondolkodás. Bp., Osiris K., 220 old. 1.180 Ft (Osiris könyvtár)

FALVY Zoltán: A magyar zene története. Bp., Nemzeti Tankv. K., 165 old. 690 Ft

FARKAS Gyöngyi: A cimbalom története. Bp., Gemini K., 150 old. 980 Ft

GRUND-THORPE, Heidi: Indián fonatok. Bp., M. Könyvklub K., 47 old. 1.250 Ft

KOLTAI Tamás: Árnyék és képzelet. Színházi írások. Bp., Osiris K., 346 old. 980 Ft

NEMES Károly: A film művészeti nyelvének fejlődéstörténete. Bp., Uránusz K., 160 old. 1.493 Ft (Uránusz könyvek)

REVICZKY Béla: Kórusok enciklopédiája. Bp., Gemini K., 235 old. 1.680 Ft

WITTKOWER, Rudolf: A Szaturnusz jegyében. A művész személyisége az ókortól a francia forradalomig. Bp., Osiris K., 469 old. 1.650 Ft (Osiris könyvtár)

NÉPMŰVÉSZET

SZABÓ BOTÁR Erzsébet: Lövétei szedettcsék. Csíkszereda, Hargita M. Népi Alkotások Háza, 101 old. 4.400 Ft

NÉPRAJZ

Édesanyám emlékére tájlelegű ételek és házi szóttesek. Gyomaendrőd, Honismeret Egyesület, 128 old. 933 Ft (Endrődi füzetek)

NAGY Mari – VIDÁK István: Fűben, fában játék. Népi gyermekjátékok Bp., Planétás K., 131 old. 1.950 Ft (Jelenlévő múlt)

SZÉKELY Ferenc: Jeles napok, ünnepek, szokások Vadasdon. Székelyudvarhely, Erdélyi Gondolat K., 160 old. 600 Ft

SZIGETI Andor: Népi konyha. Dunántúli tájak ételei. Bp., Planétás K., 380 old. 3.200 Ft (Jelenlévő múlt)

Válogatás a magyarországi nemzetiségek néprajzi köteveiből. Horpács, Mikszáth K., 131 old. 784 Ft

NYELVÉSZET

ROBINS ROBERT, Henry: A nyelvészet rövid története. Bp., Osiris Tinta Kvk., 294 old. 1.680 Ft (Osiris tankönyvek)

PEDAGÓGIA

Didaktika. Elméleti alapok a tanítás tanulásához. Bp., Nemzeti Tankvk., 539 old. 2.175 Ft

Továbbképzési, átképzési lehetőségek Budapesten. Bp., Taninfo K., 103 old. 350 Ft (Súgó könyvek)

POLITIKA, POLITOLÓGIA

BORBÁNDI Gyula: Alkony és derengés. Írások a posztemigrációról. Lakitelek, Antológia K., 269 old. 1.500 Ft

Összehasonlító politológia. Bp., Osiris K., 827 old. 2.980 Ft (Osiris tankönyvek)

RECHNITZER János: A területi stratégiák. Területfejlesztés. Bp., Pécs, Dialóg Campus K., 348 old. 2.680 Ft (Studia regionum)

RÁNKI Vera: Magyarok, zsidók, nacionalizmus. A befogadás és a kirekesztés politikája. Bp., Új Mandátum K., 200 old. 1.200 Ft

PSZICHOLÓGIA, SZOCIÁLPSZICHOLÓGIA

ALLPORT, Gordon W.: Az előítélet. Bp., Osiris K., 629 old. 1.680 Ft (Osiris könyvtár)

Önarckép háttérrel. Magyar pszichológusok önéletrajzi írásai. Bp., Pólya K., 318 old. 1.195 Ft

Pszichológia. Bp., Osiris K., 660 old. 3.250 Ft (Osiris tankönyvek)

Történeti és politikai pszichológia. Bp., Osiris K., 784 old. 2.890 Ft (Osiris tankönyvek)

SZOCIOLÓGIA, SZOCIÓGRÁFIA

A politikai szocializáció. Válogatás a francia nyelvterület szakirodalmából. Bp., Új Mandátum K., 293 old. 1.680 Ft (Nagyítás)

GAZSÓ Ferenc: Fiatalok a munkaerőpiacon. Bp., OKKER K., 124 old. 1.250 Ft

Hivatás és hitvallás. Bp., Mundus K., 1021 old. 2.800 Ft. (Az Antall József Emlékbizottság és Baráti Társaság évkönyvei)

ILLYÉS Gyula: Puszták népe. Bp., Osiris K., 215 old. 500 Ft (Millenniumi könyvtár)

JAHODA Marie Marien-thal: Szociográfiai kísérlet a tartós munkanélküliség hatásairól. Bp., Új Mandátum K., Max Weber Alapítvány, 167 old. 980 Ft (A Szociálpolitikai értesítő könyvtára. Társadalom & történet)

JUHÁSZ Júlia: Találkoztam bodoguló cigányokkal is. Bp., Osiris K., 197 old. 980 Ft

SZÉMAN Zsuzsa: Két város szociális alternatívája az ezredfordulón. Gyöngyös, Ózd. Bp., MTA Szociológiai Kut. Int., 101 old. 523 Ft

Szociológia lexikon. Bp., Corvina K., 247 old. 2.600 Ft (Faktum)

TÁRSADALOM

Az Alföld társadalma. Nagykőrös, Arany J. Múz., 708 old. 2.667 Ft (*Acta Musei de János Arany nominati*)

HUNTINGTON, Samuel P.: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása. Bp., Európa K., 650 old. 2.300 Ft

LÁSZLÓ Ervin: Izzalmas idők. Felelősségteljes élet az új évezredben. Bp., M. Kvkklub., 239 old. 1.290 Ft

TERMÉSZETTUDOMÁNY

Kutatás és közlés a természettudományokban. Bp., Osiris K., 318 old. 2.480 Ft (Osiris kézikönyvek)

TÖRTÉNELEM

A Magyar Köztársaság helységnevkönyve. Bp., KSH K., 200 old. 800 Ft

Atlasz. Világtörténelem. Bp., Athenaeum K., 677 old. 4.980 Ft

Debrecen napjainkban. Debrecen, Mester K., 209 old. 500 Ft

KÖBÁNYAI János: Hagymányszakadás után. Bp., Múlt és Jövő K., 283 old. 1.450 Ft

LÁSZLÓ Gyula: Múltunkról utódainknak I-II. Bp., Püski K., 1044 old. 3.920 Ft

ROMSICS Ignác: Magyarország története a XX. században. Bp., Osiris K., 662 old. 3.480 Ft (Osiris tankönyvek)

Who's Who. Ezeréves Magyarország. Ki kicsoda a történelemben? Aba Amadétól Zsigmond királyig. 800 híres ember a magyar történelemből. Budapest Anno K., 424 old. 1.325 Ft

FELHÍVÁS

Felhívás előadások beküldésére „**Kultúra és fejlődés**” témakörben. Az UNESCO támogatásával zágrábban kiadott, **CULTURELINK** c. folyóirat Kultúra és fejlődés c. különszámához előadásokat, tanulmányokat vár. **Előzmények:** A kultúra „a fenntartható fejlődés holisztikus dimenziója” (a Világ Kultúrájáért és Fejlődéséért felelős UNESCO-Bizottság megfogalmazása szerint.) A fejlődés csak úgy fenntartható, ha tiszteletben tartja a kultúrát. A fejlődés a kultúra nélkül nem egyéb, mint „lélektelen terjeszkedés”. A különkiadás azon programokra hívja fel a figyelmet, amelyek segítik a fenntartható fejlődést, és amelyekben a kultúrának hatása volt és van „*emberi lehetőségek és választások kiterjesztésére*”. A szervezők szeretnének bemutatni minél több nézetet a világ minden tájáról. **Ajánlott témák:** 1. Olyan politikák és tevékenységi tervek, melyek lehetővé teszik, hogy a kultúra és a kreativitás hozzájáruljon a fenntartható fejlődés stratégiájához. 2. Olyan projektek és programok, melyekben a kreativitás és a kultúra elősegíti a fenntartható növekedést és a változást különféle környezetekben (városi, vidéki, stb.). 3. Olyan intézkedések, melyek tiszteletben tartják és támogatják a kulturális sokféleséget, identitást, értékeket, tudást és örökséget. E témákon kívül más a kultúra és fejlődés kérdéskör egyéb vonatkozásairól is lehet írni, a szervezőkkel egyeztetve. Terjedelem: max. 5000 szó (hivatkozásokkal együtt). További info: Daniela Jelincic, CULTURELINK, Vukotinoviceva 2, POBox 303 Zagreb, Croatia tel.: 385-1/48 26 522 e-mail: daniela@irmo.hr

Előadásokat várnak a 2000. október 25-28. közt Pamplónában (Spanyolország) tartandó **EURÓPAI KULTÚRA** nemzetközi konferenciára, melyet a Navarrai Egyetem Európai Tanulmányok Központja szervez 6. alkalommal. A tanácskozás célja, hogy az Európával kapcsolatos különféle gondolatokat, elképzeléseket és perspektívákat tükröztessen. A hozzászólásokból kiadvány készül. Az eddigi résztvevők többek közt oktatási szakemberek, szociológusok, filozófusok, építészek, közgazdászok, stb. voltak. Néhány szekció témája: Kulturális identitás: etnocentrizmus, multikulturalizmus vagy keveredés? Kulturális és városi politika: kirekesztés vagy integráció? Tömegkultúra – pop kultúra: az európai identitás részei? Nyitás Közép- és Kelet-Európa felé. A kulturális mecenatúra és a szponzorálás. Dekonstrukció, posztmodern és az európai gondolat. Nők és kultúra. Interkulturális ellentét-e az interetnikus ellentét? **Előadásokat, hozzászólásokat várnak** bármelyik szekcióhoz. Egyetemi hallgatók kutatói ösztöndíjért folyamodhatnak. Információ és jelentkezési lap: Conference Secretariat, Centro de Estudios Europeos, Universidad de Navarra, E-31080 Pamplona, tel.: 34-948-425634, fax: 34-948-425622 e-mail: ebanus@unav.es

Két további konferencia (programja már kialakult, előadásokat nem fogadnak el):

2000. május 26-28., Frankfurt an der Oder – Konferencia „**Politikai Kultúra Közép- és Kelet-Európában**” címmel. Cél: a politikai kultúra vizsgálata különféle szempontokból, tekintettel a közép- és kelet-európai térségben zajló átalakulásokra. Információ: Prof. Dr. Detlef Pollack, European University Viadrina, P. O. Box 1786, D-15207 Frankfurt (Oder) e-mail: omueller@euv-frankfurt-o.de

2000. október 3-7. Barcelona – Konferencia „**A művészet nagylelkűségéről**”. Szervező: az amsterdami Európai Művészeti Intézmények Ligája (ELIA), együttműködve a barcelonai színházi intézettel. Az ELIA-hálózat egyik célja a művészeti oktatás támogatása, ezt konferenciák, szimpóziumok tartásával és egy ún. tematikus hálózat kiépítésével is próbálja megvalósítani. A tematikus hálózat soron következő összejövetelét idén májusban tervezik Bukarestben, melyre közép-európai (többek közt magyar) résztvevőket is meghívna. A téma az együttműködés kiterjesztése az európai művészeti oktatási szervezetek közt. Érdekes a hálózat honlapja is (<http://www.elia.ahk.nl>), európai művészeti szervezetek adatbázisával, uniós projektek beadási határidejeivel, hírlevéllel. Cím: ELIA, Waterlooplein 219, 1011 PG Amsterdam, The Netherlands, tel.: 31 20 620 39 36, fax: 31 20 620 56 16 e-mail: elia@elia.ahk.nl honlap: <http://www.elia.ahk.nl>

Két honlapajánlat:

<http://www.euclid.co.uk> A liverpooli EUCLID szervezet honlapja. Művészeti és kulturális újdonságokat tartalmaz, továbbá nemzetközi és európai uniós pályázati, támogatási lehetőségeket is. A weblap létrehozóinak szándéka, hogy pályázási segítséget nyújtsanak – egyéneknek és szervezeteknek egyaránt – az olyan uniós projektekhez, mint pl. a CULTURE 2000, mely a 2000. esztendőben az eddigi Ariane, Raphael, Kaleidoscope, stb. projektek helyébe lép.

<http://www.gn.apc.org/creativeexchange> A londoni **Creative Exchange** (Alkotói Csere) nevű, nemzetközi tevékenységi körű művészeti civil szervezet honlapja. A szervezet célja: kutatás, képzés, hálózatépítés és kommunikáció útján az információáramlást segíteni és a civil szervezetek tapasztalatcseréjét előmozdítani. Támogatója a British Council.

Forrás: CULTURELINK negyedévi kiadvány, amely (a felhívások részletesebb szövegével) megszerezhető az MMI Nemzetközi Csoportjától, tel.: 06-1-201-5782

Összeállította: Hovanyecz Tünde